

Poština plačana v gotovini.

V Ljubljani, v aprilu 1922.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XLIII.

Štev. 3.—4.

Vsebina:

Razprave:

1. *H. Družovič*: Dve glavni nalogi šolskega pevskega pouka 45
2. *Anica Černej*: O. Župančič kot mladinski pesnik 50

Iz šolskega dela:

1. *Ana Pfeifer*: Elementarni pouk v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti (Dalje) 56
2. *Vlado Rojec*: Kmetijsko risanje 65

Telesna vzgoja:

1. *Dr. Ljud. Ploko*: Učni načrt redovnih vaj 70
2. *Fr. Grim*: Higijena govora. (Dalje.) 76

Razgled:

- A. **Slovstvo.** *J. J. Filipi*: Nejvolnejši způsoby kreslišké. (*Drag. Humek*) — E. H. Кашкадамова - М. Р. Майсторовић: Методика основне наставе цртања. (*Flerč.*) — *Jos Suchy*: Staroindijske pripovedke. (—š.) — Da se uroznamo. (*Mil. R. Majstorovič.*) — Iz pedagoške literature. 84
- B. **Časopisni vpogled.** *Prerod.* 89
- C. **To in ono.** O smotru narodne škole. (*Pav. Flerč.*) — O potrebi bibliografije pedagoške literature Slovenaca, Hrvata i Srba. (*Mil. R. Majstorovič.*) — Pritožbe staršev. (*F. V.*) — Kaj se zahteva za sprejem v srednjo šolo. (*F. V.*) — K III. mednarodnemu kongresu za moralično vzgojo v Ženevi. — Drobne pedagoške novice. — Filozofski slovar. (*Dr. Fr. Derganc.*) 91

Last in založba

Udruženja Jugoslovanskega Učiteljstva. — Poverjeništvo Ljubljana.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo je prejeło od zadnjega zaključka naslednje liste in knjige:

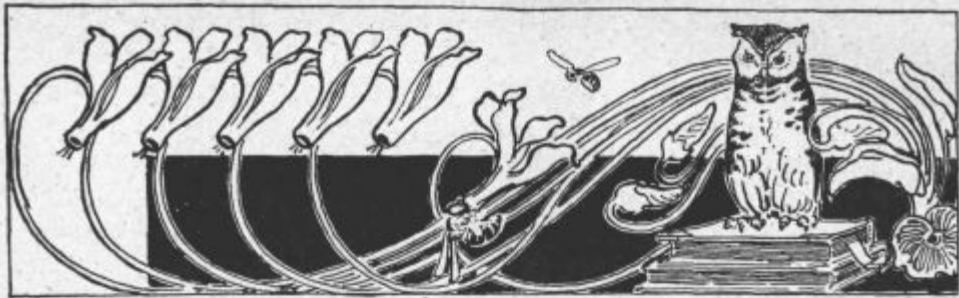
1. Zvonček. Llist s podobami za slovensko mladino. — Ljubljana. Leto XXIII., št. 1.—2.
2. Njiva. Ljubljana, I. L., šte. 19.—20.
3. Slovenski Učitelj. Glasilo jugoslov. krščanskega učiteljstva. — Ljubljana. Leto XXIII., šte. 1.
4. Čas. Znanstvena revija »Leonove družbe«. — Ljubljana. Letnik XVI., zv. 3.
5. Prerod. Glasnik za нравno povzdigo naroda. — Ljubljana. Leto I., šte. 1.—2.
6. Naši zapiski. Socialistična revija. — Ljubljana. Letnik XIV., šte. 1.—2.
7. Socialna misel. Mesečnik za vse panoge socialnega in kulturnega življenja. — Ljubljana. Letnik I., šte. 1.
8. Novi zapiski. Mesečna revija. — Ljubljana. I. letnik, 2. zvezek.
9. Kres. Družinski list. — Ljubljana. I. letnik, šte. 7.
10. Učitelj. Pedagoški in znanstveni list. Organ UJU. — Beograd. II. letnik, št. 5, 6.
11. Priroda. Popularni časopis. — Zagreb. God. XII. Broj 1, 2.
12. Завичай, дечји лист. Скопље. Год. III. Бр. 3.
13. Komenský. — V Zabřezě. Ročník XLIX. Číslo 7, 8.
14. Škola měštjanská. — V Praze. Ročník XXIV. Číslo 2—3, 4, 5.
15. A. Stř: Narodni okraski na pírhih in kočuhih. — Kr. zaloga šolskih črnjig v Ljubljani. 1922.
16. J. Suchy: Staroindjske basni, bajke in pravilice. — Spl. del. zobraž. zveza »Sloboda«. — Ljubljana. 1921.

Redakcija te številke se je zaključila 15. marca 1922.

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 20 Din, pol leta 10 Din, četrt leta 5 Din. Posamezni zvezki stanejo Din 2·50.

Naročnino in reklamacije sprejema upravništvo listov UJU poverj. Ljubljana, Franciškanska ulica 6. — Rokopise je pošiljati na naslov: Pavel Plerč, okr. šolski nadzornik v Ptuj.

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

H. DRUZOVIČ:

DVE GLAVNI NALOGI ŠOLSKEGA PEVSKEGA POUKA.

I. Petje bodi lepo!

Lepa pesem je božji dar.

A. M. Slomšek

Vzrok, da je ostal naš šolski pevski pouk še na stari, primitivni stopnji učne obravnave, je ta, da se šteje k takozvanim ročnostim ali tehničnim predmetom in da je bivša Avstrija v interesu svojega obstanka zadrževala razvoj vsakega predmeta, ki bi utegnil pospeševati nacionalno misel pri poedinih narodih. Znano je, da se je učna uprava in če v reformnih vprašanjih ozirala predvsem na stališče tozadevnih teženj v Nemčiji, samo pri pevskem pouku tega ni storila. Po nemškem vzoru je bilo n. pr. uvedeno strokovno nadzorništvo za risanje, nikakor pa tudi za petje in glasbo (kakršnega že dolgo pozna Nemčija). Istotako ni nikoli izdala učnega načrta za neobvezni pevski pouk na srednjih šolah, dočim ga je predpisala za druge neobvezne predmete itd. Uvedba širjega instrumentalnega pouka na učiteljskih (klavir, orgle) je bila izdana le vsled pritiska cerkvene oblasti in bi se po načrtu bil moral negovati samo v okviru praktiške liturgične uporabe. Iz vseh teh okolščin je dokazano, da smo podedovali predmet, ki se je namenoma zapostavljal.

Če danes že v učiteljstvu ne najdemo istega interesa za reformna vprašanja glede pevskega pouka, je iskati vzroka v dejstvu, da je bilo to učiteljstvo svoječasno vzgojeno v omenjeni smeri ter še danes stremi edinole po intelektualni odgoji. V načrtih za nadaljno izobrazbo učiteljstva ne najdemo prav nobenih umetniških predmetov, ki bi bili vsekakor važnejši, nego pa n. pr. »veslanje, drsanje, kopanje, plavanje« i. dr.¹

¹ Glej »Učit. Tovariš«, 1921, str. 53.

Vsekakor je tehnični moment v glasbi jako važen in prevladuje tudi na elementarni stopnji. Nikakor pa ne sme pri tem ostati.

Saj se tudi n. pr. ne bi zadovoljili na vseh stopnjah osnovne šole edinole z mehanskim čitanjem! To bi pa storil pri petju oni učitelj, ki bi gledal edinole na to, da se poje pesem v čistih intervalih. Melodiška natančnost je sicer prvi pogoj lepemu petju, a dosežemo jo lažje in hitreje na podlagi sistematskega vežbanja sluha. Po načelu: od lažjega do težjega, naj se vadijo učenci popevati poedine intervale (to so: kvinte, kvarte, terce, sekste, sekunde in septime) z umevanjem, na podlagi primernih ponazorovalnih sredstev (črt ali števil) in uspeh se bode pokazal pri pevanju pesmi. Osobito potrebne so take metodične pevske vaje v krajih, kjer ljudstvo ne poje mnogo in sploh za glasbo ni posebno nadarjeno.

Pritem, ko se marsikateri učitelj zadovolji edinole z melodično sigurnostjo pevanja, zahteva lepo petje že ritmično natančnost. Z drugimi besedami: Popeva naj se v taktu in v določeni časomeri. Nedostatkov v tem oziru ne opaža pač človek, ki nima smisla za ritem. To so predvsem hribovci. Znano je, koliko truda je večkrat treba na vojaškem vežbališču, da se taki ljudje privadijo pravilnemu korakanju. Posebno ritmiške vaje so torej istotako potrebne. To so: vaje v korakanju, gibanju rok, ploskanju i. dr.

Doba sistematskega melodiškega in ritmiškega šolanja je nekaka doba muzikalno-formalne izobrazbe. Pri pouku v čitanju ji odgovarja stopnja mehanskega čitanja.

Tej sledi stopnja idejne poglobitve in estetske izobrazbe na podlagi praktiške uporabe prejšnje formalne stopnje.

Lepo petje, na srednji in višji stopnji, mora že v večji meri upoštevati dinamske elemente. Naše uho zahteva izpreminjave v tonovi moči in to v službi izraževalnih muzikalnih sredstev. Izključuje se torej samo ob sebi vsako kričeče petje.

Ker je besedilo prvotni del pesemskega umotvora, mora biti vsako petje obenem deklamacija. Poje naj se v smislu poetiške vsebine. Vsako pesem je treba torej najpoprej priučiti melodiško-ritmiško, nato z opazovanjem dinamskih izprememb in konečno deklamatoriško. Na tak način obravnavana pesem je umetniškega značaja, oziroma, kaže stremljenje po lepem izraževanju. Treba je, da se še poje s potrebnim navdušenjem.

Sistematne vaje v čisti intonaciji, ritmiški preciznosti, menjavajoči tonovi moči, jasni vokalizaciji, ter razločni besedni izgovorjavi, pa so faktorji v službi stremljenja po lepemu petju.

Prva in glavna zahteva je torej, da bodi pevski pouk v službi estetske in posredno s tem tudi moralne odgoje naroda.

V tem oziru pomeni načrt organizacije srednjih šol lep napredek, kajti zraven znanstvenih predmetov se imenujejo tam tudi umetniški predmeti (risanje in glasba). Gotovo po vzoru Švice, kjer je ta uredba že stara.

Ker moramo torej dostavljati to, kar se je zamudilo, treba je pričeti previdno z reformnimi uvedbami. Nikakor se ne moremo že baviti z metodiškimi specijalnimi vprašanji, ker še nimamo temelja, na katerega bi zidali. To store lahko drugi narodi, ki se že delj časa bavijo s takimi vprašanji. Treba je predvsem zbudjati zanimanje za preosnovo našega šolskega pevskega pouka pri učiteljstvu in negovati nazorni metodiški pouk na učiteljiščih.

Kar se pa pod današnjimi danimi okoliščinami že lahko doseže, je: da postavimo naš predmet na umetniško podlago. Torišče vsake umetnosti je lepota in lepo najbode naše šolsko petje.

Ko smo torej določili glavno smernico našemu predmetu, vemo že, da se bo izcimila iz iste sčasoma potreba po didaktiški reformi. Pri mehanski obravnavi našega predmeta seveda še nismo poznali posebnih metodiških vprašanj in vsak učitelj je lahko zadostil uradnim določbam, ki so štele naš predmet k ročnostim, torej k predmetom mehanskega značaja.

Popolnoma drugačen pa bo položaj, če se nekoč naš predmet šteje k umetniškim. Stremljenje po izražanju lepote bo v tem hipu moralo stopiti v ospredje. Pritem pa še odpade vprašanje: Je-li je popevati po notah ali ne? Petje po notah je le sredstvo v dosego omenjenega smotra in lepo popevati zna tudi isti, ki se je učil pevati po sluhu. Vprašanje, kako je doseči naš smoter, je torej sekundarnega pomena.

Kateri so znaki lepega petja?

Vsako petje, katero radi poslušamo in ki nas zadovoljuje, je lepo. Če so abecedarji zapeli preprosto pesmico tako, da so ganili poslušalca do solz, potem je bil to umetniški čin. Nikakor pa ni bil umetniški čin igranje one klavirske atletke, ki je briljirala s svojo ročnostjo, pri tem pa nas pustila popolnoma hladne. Občudovali smo le njeno suhoparno rokodelstvo.

Uprav raditega se novodobni muzikalni pouk ne zadovoljuje samo z negovanjem tehničnega momenta; uvajati marveč mora učenca še v razumevanje muzikalne vsebine. Iz pravega razumevanja sledi tudi pravo čustveno podavanje in to je jedro vsakega umetniškega delovanja.

II. Petje naj pospešuje nacionalno odgojo!

»Umetnost zdržižuje.«

Odredba ministrstva prosvete z dne 18. aprila 1921 naroča posebna predavanja iz domače zgodovine in domačega zemljepisja v službi nacionalne odgoje. Med drugim se tam omenja: »Mali narodi se ne morejo ponašati z materijelnimi dobrinami; vzdržati jih more le idealizem, vera v svojo notranjo silo, ki korenini v najplodovitejši grudi duševnih vrednost. Le tu more črpati zlasti mali narod tisto odporno silo, ki je vedno zmožna, da odbija uničujoče valovanje sosednih močnejših narodov. Tukaj pa bi bilo dostaviti, da več kakor vsaka beseda more doseči umetnost in predvsem muzikalna umetnost, ki vpliva neposredno na čustveno razpoloženje.

In baš v tem korenini i nacionalna vzgoja. Muzikalna umetnost je torej zmožna, da nas zbližuje, odstranjuje neenakosti dosedanega kulturnega razvoja, ter goji smisel za celokupnost. Hrvatska in srbska narodna pesem imata torej zraven naše slovenske pesmi upravičeno mesto v osnovni šoli. Pod vplivom teh pesmi se bode razvijalo pri naši mladini umevanje za pristno slovansko glasbo; kajti dognano je, da se je slovanski značaj pri naših slovenskih narodnih pesmih poizgubil pod vplivi sosednih muzikalno-kulturnih činiteljev. V muzikalnem oziru je pač hodilo vsako naših treh plemen svojo posebno razvojno pot in baš to dejstvo tudi pripomore, da se misel političnega združenja pri širjih masah tako počasi razvija; kajti na prosvetnem, osobito pa na muzikalnem polju, nismo imeli doslej prav nikakega stika. Politični napredek pa je mogoč le na podlagi skupnega narodnega kulturnega napredka. Problem ujedinjenja more torej dobiti tukaj praktično podlago.

Medsebojno spoznavanje in s tem medsebojno ljubezen, more pospeševati v obilni meri naša narodna glasba. Glasba je že bila med onimi faktorji, ki so zapadno-evropsko kulturo povzdignili na enakomerni nivô. Treba je seveda k temu velikopoteznosti na podlagi krepke organizacije.

Vrnimo se k hrvatsko-srbski narodni pesmi! Značilnost obeh leži v enoglasnosti. Obe sta pristno slovanskega značaja, katerega bistvenost izraževanja leži baš v globoko zamišljeni melodiji in v živem besednem ritmu. Spremljava je podrejenega pomena in ne podaja posebne harmonske podlage (tamburica, gusli). Vpliv enoglasne pesmi, osobito pa, če je zbor pri tem številen, je velik in mogočen.¹

Drugače je s slovensko narodno pesmijo. Melodija te-le temelji na harmonski podlagi (I., IV., V.) ter je vsledtega bolj borna. Ker je har-

¹ Iz tega vzroka se tudi priporoča pevanje naših himen v enoglasnosti (v primerni tonski legi).

monija istotako izraževalno sredstvo,¹ je umevno, da melodija pri tem na učinkovitosti izgubi. Ta nedostatek hoče nadomeščati primitivna večglasnost. Značilnost večglasnosti pa je neka mehkoča in neizrazitost, kar je tudi značilna poteza našega slovenskega plemena. Primerjajmo pa s tem narodno petje Rusov! In harmonije ruskih narodnih pesmi!

Z upeljavo srbskih in hrvatskih narodnih pesmi izredno obogatimo našo šolsko muzikalno literaturo v zmyslu slovanske glasbene kulture. Mladini podamo s tem popolnoma novo glasbeno gradivo.

Vsekakor pa moramo pri izbiri gradiva postopati sistematsko in podajati najprej one pesmi, ki odgovarjajo našemu muzikalnemu čustvovanju, t. j. take, ki bi se dale opremiti z našo narodno večglasnostjo. Učno pot je zasnovati torej psihološki, ker v drugem slučaju bi bila posledica brezuspešnost dela. Pri spretni izbiri pa se učitelj uveri, da pojo naši slovenski otroci srbske in hrvatske pesmi pravtako radi kakor slovenske, četudi so enoglasne in celo v molu. Tudi udomačijo se hitro; enoglasnost in mol-način nudita neko prijetno menjavo napram dvoglasnosti in dur-načinu. Od pesmi, katere naši otroci radi pojo, naj omenim sledeče: Kiša pada. Sadila sem bosiljak. Djevojčica rože brala. Čergo moja. Oj jelena! Kolo (Igra kolo itd.).²

Šola pa naj goji tudi umetno pesem v narodnem duhu. Ta naj najde pot v narod. Hvaležno delo bode za naše skladatelje, pisati za mladino, a v slovanskem duhu. Glede melodije in ritmike se bo treba naslanjati na srbsko in hrvatsko narodno muzikalno umetnost, ki obsega tudi večjo številčno moč kulturnega ozemlja, v drugi vrsti pa hočemo ostati zvesti našim goram, ki so nam podarile naš harmonski način izraževanja, t. j. našo značilno večglasnost. Slično razvojno pot zasledujemo tudi pri obeh ostalih plemenih, kjer se narodne popevke, ki so prvotno zamišljene enoglasno, opremijo kaj rade z moderno harmonijo. (Mokranjac, Gjorgjević, Dobronić i. dr.). Tukaj je podana torej točka uspešnega medsebojnega stika. Srbi in Hrvati se bližajo večglasnosti, mi pa njihovi melodiki in ritmiki, ki je še pristno slovanska. Enaka stremljenja zasledujejo tudi upodablajoči umetniki, ki hočejo na podlagi narodnih motivov ustvariti narodno umetnost in to predvsem v povzdigo narodne umetniške obrti. (Probuda). Njihova krepka organizacija pa je porok uspehom. In slično organizacijo glasbenikov, ki bi imela nalogo, sodelovati pri povzdigi muzikalno narodne umetnosti in s tem nacionalne vzgoje naše bodoče generacije, bo morala tudi roditi potreba časa.

¹ Kot narodni instrument je priljubljena harmonika.

² Iz zbirke prof. Ant. Dobronića v Zagrebu: Jugoslovanska šolska pesmarica, ki vsebuje okoli 200 narodnih pesni iz vseh delov naše države. Kr. zaloga šolskih knjig v Zagrebu.

ANICA ČERNEJ:

OTON ŽUPANČIČ KOT MLADINSKI PESNIK.

Proti koncu minulega stoletja se je začel oglašati v »Vrtcu« mlad pesnik Smiljan Smiljanič. Že l. 1894. je bil prinesel ta mladinski list prvo pesem »Belega Kranjca«. Njegove ljubke otroške pesmice so ugajale, a posebno veselje je zbudila šele njegova zbirka »Pisanice« — pesmi za mladino, ki jih je pesnik zbral iz »Vrtca«, »Angeljčka«, »Doma in Sveta« in iz »Čaše opojnosti« ter jih podaril pod svojim imenom slovenski mladini za pirhe l. 1900. Postal je hipoma pesnik-ljubljenec naše dece. Pozneje je priredil za slovensko mladež »Paljčke Poljančke« in »Lahkih nog naokrog«. V vojnem času se je Župančič kot dozorel pesnik vrnil k otroški pesmi, je sledilo »Sto ugank — tristo zadrug, tristo zank« in »Ciciban in še kaj«. Te knjižice je dosedaj podaril Župančič naši mladini. Drobne so, a ne odtehta jih pravo čisto zlato; celo v bogati nemški literaturi ne najdemo vrstnika Župančiču, a izmed pesnikov naših bratov bi se mu dal po svoje primerjati Čika Jova-Zmaj, ki ga v novejšem času prevaja naš Gradnik. In ako je danes splošno mnenje, da je Župančič naš največji živeči pesnik, lahko tembolj trdimo, da je največji mladinski poet, res od Boga izvoljen umetnik!

Župančič je psiholog. Le malokateri pedagog pozna in umeva otroško dušo tako globoko, le malokdo gleda tako natančno v mlado srce. Ker ve, kako bujna je otroška domišljija in s kakšnim veseljem posluša deca babičine pripovedke, ji pripoveduje bajke in pravljice o »Indiji Koromandiji«, o »Snegulčici«, o »Divjem možu« itd.; kar je otroku najbližje in najljubše, kar ga najbolj zanima, o vsem tem kramlja z njim tako prisrčno po otroško. Živali, tovarišice in prijateljice prvih let, pisani metuljčki na livadi, mala preroka: božji volek in drobna marjetica, žabe v mlaki, ob kateri prežive vaški paglavci najsrečnejše ure svojih srečnih let, poredni vrabčki, s katerimi cvrče za stavo, tajinstveni gozd, veseli prazniki med letom in letni časi, zlato solnčece na nebu, luna in zvezde in sinji oblaki: skratka vse, vse, za kar je odprto otroško oko in duša, je tisti čarobni, neusahljivi vir, iz katerega črpa snov svojim mladinskim pesnitvam.

In kako nazorno, plastično jo zna podati! Otrok posluša in gleda obenem. Župančič je umetnik-slikar! Kateri prirodopis nam je kedaj podal boljšo sliko urne veeverice, kot on v svoji znani:

... In veeverica s smreke tam
si norce dela:
»Kumek, kam? itd.

Celo našemu strokovnjaku Schreinerju se je zdela škoda, da bi v svoji »Čitanki« z drugimi besedami popisal hitrost te mične živalice.

Kako krasno zna pesnik poosebljevati:

. . . Mašine črne
vabijo:
»Nà nas, in jej!«
In če mudi
se ti naprej,
zagrabijo
ti plašč: »No daj,
poskusi vsaj
le jedno, dve,
kako okusne
sno, sladke!«

Vežice božajo otroka in mu kažejo pot domov, solnčece govori in zahteva svojo čast, gizdalin mak mu oporeka, končno le drgeta in vzdise . . . Razkošna pomladanska sapica hiti po livadi in kliče: »Pozdrav, poljub, otroci, od zlate pomladi! . . .« Vetrček razčesava lase brezi-tenkolaski, divji vihar pa mrši hrastu kodrasto grivo . . . V uri so zlati kovački ki kujejo čas . . .

Mojstrski posnema Župančič naravne glasove:

»Čiv, čiv, čiv, čiv,
še dolgo bom živ!
živ, žav, živ, žav,
še dolgo bom zdrav!«

Ali kako stopajo kropenski žrebljarji:

»Cop, cop, cop,
lop, lop, lop«

in kako kujejo:

plenk, plenk, plenk,
žvenk, žvenk, žvenk . . .

»Bim, bim, bim, bim,
zaspance budim . . .
budim, bim, bim! . . .
Bam, bam, bam, bam,
jaz solnca vam dam,
er pehar za polje
er pehar za hram
vam dam, bam, bam . . .

Pa žabji koncert!

Rega, rega, rega,
Bog nas reši vsega zlega . . .
Kum, kum
le pogum . . .
Kvak, kvak,
glej oblak . . .

Tudi brezvezja ljubi pesnik, tako se vrše dejanja hitreje:

Lenka se šeta —
metla pometa.
Lenka počiva —
igla ji šiva, itd.

In ponavlja:

Bilo je sedem hudih let,
bilo je sedem pustih paš,
bilo je sedem suhlih krav . . .

ali v pesmi

»Medved z medom«
»Skoči brate na medveda!« . . .
Pa zakaj?! —
»Vkradel nam je lonec meda.«
Pa zakaj?! — — —

in tako vpraša devetkrat: pa zakaj?!

ali:

»Črez noč, črez noč
pregnila travica svet je,
črez noč, črez noč
na travo se vsulo je cvetje« . . . itd.

Velik del Župančičevih pesmi so vprašanja in odgovori, da otrok takorekoč vse sam doživi; n. pr. „Čebelica in Ciciban“, pa tudi „Naše luči“, „Ločitev“, „Mak“ itd.

Župančičeve pesmi se morajo otroku takoj prikupiti in priljubiti, lahkoumljive so mu, ker so pisane po otroško in v narodnem duhu. Od svojih globokih pesmi se pesnik rad povrača k narodnim motivom in v preprosti narodni slog.

Njegov jezik je živ narodni jezik; ljubi neprisiljeno, domačo izgovarjavo in zavrača prisiljeno umetničenje pri govoricu n. pr. rekel, dal, poln, solnce, dolgo, — temveč pravi, naj se govori in prednaša: reku, dau, čakau, poun, sonce, dougo itd. tako v pesmi »Božji volem«.

Kot Belokranjec se je učil največ pri narodni pesmi svoje ožje domovine, pa tudi pri srbski in ukrajinski narodni. Narodne motive na-

hajamo v »Zelenem Jurju«, »Kolednikih«, »Kurentu«, »Turku«, »Kralju Matjažu« i. dr.

Istotako odlikuje njegove pesmi narodni slog, na pr. v »Barčici«, »Kanglici« i. dr.

Kadar govorimo o Župančičevem jeziku, moremo pač reči samo to, da je polnozvočen in lahek, melodijozen, da pesmica takorekoč kar sama skoči deci skozi ušesa v glavo in globoko, globoko v srcece. Župančičev jezik je godba, sladka in mila in prav takšna, kakršno ljubijo naši otroci.

Dosti pesmic je že uglasbenih, tako n. pr.: »Kanglica«, »Uspavanka«, »Ciciban-Cicifuj« i. dr.

Naš mojster se rad pošali in poigra z deco, le mislimo na njegovo »Pesem nagajivko«, ali »Lenko« in »Zlato v Blatni vasi«, pa kako se »Ciciban cmeri za dve mili Jeri« ali pa tisto:

»Staro babo grbasto,
staro babo škrbasto,
ki kraj vode poseđa,
se v zrcalo gleda«,

četudi je že stara! Njegove gibalne igre: »Dedek Samonog« in »Postovka«. — Rad ima veselo mladino, saj pravi v »Kurentu«, da je »dobra volja muzika najbolja.«

Župančič je vzgojitelj in učitelj naše dece. Mnogo pesmic je globoko etične vsebine. Nikjer ne moralizira, a vendar sejejo njegove pesmi čisto neopažno v mala srčeca zlate nauke.

Lažnivcev ne mara; na Cicibanove odločne besede: »Ne laže pa ne Ciciban!« pravi čebelica:

»Če pa ne laže Ciciban,
potem je fant od fare!
Naj skače, vse potare,
da le ne laže Ciciban . . .«

V znani »Pripovedki o nosku« trdi, da mamica na nosu spozna, če se ji detece zlaže. Umazancu se celo ptičica v goščavi smeje: »Cicifuj, Cicifuj, fej in fuj! »Ko pa se umije v bistrem potočku, pa ga po stari navadi pozdravi: »Ciciban, Ciciban, dober dan!« — Lenuhu Mirku žuga zima, da ga bo vzela, ker on nič ne dela; zlata ptička usliši želje treh fantičev: prvemu polni čašo, drugemu mošnjo, a srečo prinese le tretjemu, — dobro voljo pri resnem delu in trudu. Zlata zorica se norčuje iz Mirka, ki se še greje v postelji, pri »Tončku« pa se žarek zmoti...

Rad kaže Župančič mladini lepo božjo naravo:

. . . »Cvetoči maj
prinesel je
na zemljo raj,
in ptičke nam
zapele so,
in cvetke nam
vzcvetele so,
Lehak šepet
gre skozi gozd,
v srce zaveje
nam prostost,
A! z Bogom hram
in pusta peč —
na polje zdaj
in v les šumeč!« . . .

Drugod zopet uči ljubiti vsemogočnega Stvarnika: Cicibanček deli iz lončka bogate darove — pisane mehurčke.

»Najprej solnce —
komu solnce?
Solnce Bogu!
Iz njegovih zlatih rok
sije slava vseokrog.« . . .

Koliko prisrčnosti, iskrenosti je v pesmicah do staršev, do bratcev in sestic! Drugi Cicibančkov dar je luna.

»Komu luno? —
Luno mamí!
Vsako noč bedi za nas
z luno ji bo krajši čas« . . .

Tretji — zemlja, zemljo očku!

S srebrno kanglico gre deklica po vodo za bolnega bratca; toliko ljubavi ima v srčecu, da še za jagode — rdečke nima časa, kajti pred solnčnim vzhodom mora zajeti z vreca zdravilne vodice za bolnika . . .

»a ko je domov prišla,
kanglica bila je zlata vsa!« —

Kako ginljivo slovo od rodne grude:

»Jadra bela so razpeta,
veter vpraša: Naj začnem?
»Čakaj, veter, da slovo še
vzamem, predno grem!«

In ko po trikratni vrnitvi ni nobenega izgovora več, ko je že brašnja v barki in klobuček poravnán, vzdihne: »Oh, da bi še kak izgovor znal!« . . .

V pesmi »Vzdih« kaže življenje v tujini, ki si ga časih naša večja mladina slika s tako pestrimi barvami:

»Teško živeti je, težko brez
vernih tovarišev,
teško trpeti je daleč od
bratov, od starišev.
Kadar utrujen po cesti greš,
nihče ne vpraša te, kam?
sredi vrveče množice
čutiš najbolj, kak si sam« . . .

S svojimi nedosežnimi ugankami navaja Župančič drobne glavice pa tudi debele glave misliti in sklepati. V šoli nam kaj dobro služijo kot posladek predelane snovi, ki tako tem lažje obvisi v spominu. Pa za pripravo, ki naj zbudi pravo razpoloženje v otroku, n. pr.:

»Poznam rudarja,
gore ustvarja.«

Ko govorimo o žitnem polju:

»Zlato valovje okrog in okrog:
brédem do pása, ne zmočim si nog.«

Pri razgovoru o cerkvi:

»Zlato sonce,
v solncu luna,
v luni hlebček,
v hlebčku Bog.«

Ali pa v jeseni pri veseli trgatvi!

»Ta je v temnici podzemeljski bil,
bil je rezan,
bil je vezan,
svojo sladko kri je prelil« . . .

Pri domoznanstvu in zemljepisju:

Naše nebo:

»En zlatnik, en srebrnjak,
pa drobiža polovnjak.«

ali pa železnica:

»Z glávo puha,
s srcem kuha,
z nogami melje,
v Ljubljano nas pelje.«

Pa klasična:

»Polivka, polivka čez ves svet,
v polivki velikih žgancev pet.«

Po pravici pravi Grafenauer o »Sto ugankah«, da niso navadne uganke, ampak »prelepe poetične slike in primere.«

Ne le za našo književnost, v prvi vrsti za našo deco moramo želeti, da se obrne Župančič še pogosto k njej s svojim gorkim srcem.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

ANA PFEIFERJEVA:

Elementarni pouk v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti.

(Dalje.)

Od Vseh svetnikov do Božiča.

Že proti koncu prve dobe čitamo in zapisujemo docela preproste stavke. Zapišem na pr.: Jože. To zna vsak brati. Vprašam: Kaj dela Jože? (Bere, piše, poje, joče). Časih zapišem tako besedo sama, časih mi jo kdo narekuje ali pa tudi sam zapiše. Čitajo jo vsi. Tako nam nastajajo stavki, kakor: jože, martin, mih, cila itd. piše; jože bere, poje. joka; cila poje, ivan joka itd.

Po Vseh svetih pa nastopajo obširnejše vaje v čitanju. V našem čtivu se pojavljajo razen stvarnih imen tudi pridevniki in glagoli.

Ker je podlaga vsemu temu mojemu delu otroško pripovedovanje, naj navedem, kaj pravi Scharrelmann glede otroškega pripovedovanja: »Od svojih otrok sem si dala vedno mnogo pripovedovati, da jih študiram, da čujem in izvem, za kaj se zanimajo, kako se izražajo, kaj opažajo na stvareh in zakaj so jim čuti še zaprti. In priznati moram, da sem se od njih mnogo naučil.« In drugod: »Otrok naj si pridobi potom pouka zavest, da sme svojemu učitelju vse povedati.« — In tako je (hvala Scharrelmannu!) tudi pri nas. Srca teh otrok so mi odprta, zato mi je pri vzgoji in pri pouku, ki tvori njeno drugo stran, vselej dana prilika, da zadenem pravo struno, ki zbuja vse sorodne glase...

Oglejmo si vsebino teh berilnih vaj, posnete, kakor ona začetnih vaj, zopet vse iz resničnega, vsakdanjega življenja, ki ga dobro poznam iz otroških povesti.

1. mar-tin pi-še¹
ma-ma pe-re
še-ki la-ja
sa-va te-če

2. met-ka i-ma mu-co
ma-ma i-ma-jo ra-co
o-če i-ma-jo ko-bi-lo

3. Kaj dela Ludvik po šoli:
lud-vik no-si vo-do
lud-vik se-ka dr-va
lud-vik pi-še

¹ Vsak stavek se tudi ilustrira s preprosto risbo, ki jo narišemo poleg stavka.

4. par-kel i-ma koš
par-kel i-ma ro-ge
par-kel de-ne na-ce-ta v koš
mil-ka mo-li

5. lud-včk i-ma de-nar
lud-vik ne-se pis-ker
lud-vik je klo-ba-so in žu-po¹

6. lud-vik vle-če voz
jo-han¹ i-ma bič
lud-včk te-če
jo-han pa-de iz ko-či-je.

7. Pesem, katero so me naučile moje učenke iz šole grede:

mat po-ti-co pe-če-jo
men pa nič ne re-če-jo
mat po-ti-co ma-že-jo
men pa fi-ge ka-že-jo

8. ci-la de-la ro-ko-vi-ce
mar-tin i-ma čr-ne ro-ka-vi-ce

9. je-ra ši-va ob-le-ko
met-ka i-ma no-vo ob-le-ko

10. Pesem, katero mi je učenec v dobrem razpoloženju povedal med odmorom:

bingele bongele
v jamco zvoní
štíri ga nesejo
eden pa spi

Kaka radost, če otroci vidijo, da se take domače pesemce kakor ta in ona pod številko 7., dajo tudi napisati; koliko veselje, kadar že po čitanju prvih besed spoznajo svojo dobro znanko!

11. mama šivajo podveze
ludvik ima rdeče podveze

12. pepe ne moli
parkel dene pepeta v koš
mama vzamejo vile
parkel beži

13. parkel ima metlo
parkel išče ivana
ivan je za pečjo
parkel ivana ne dobi

14. ata privežejo jablano
odmečejo grude
posekajo korenine
ata in mama in martin vlečejo
jablana pade

¹ Naj se nihče ne zgraža nad oblikami »župa« in »johan«: tako žive realnosti so, da jih za zdaj še ne kaže iztrebiti, ker bi pravilne oblike učinkovale še preveč tujel.

15. metka in luka se kepata
 milka se drsa
 ludvik in frauci imata sani
 ivan se jočka

Te povesti, katere časih zapisujem brez vsakega uvoda mnogo dni pozneje, nego so mi bile povedane, zbuja skoraj vsakokrat pri prvem čitanju burno veselje, pri opisovanih junakih pa še posebno zadoščenje. Boljši učenci jih čitajo že samostojno in dokaj gladko. Da se vaje še bolj poživijo in da ne beremo samo na pamet, preskočimo časih iz vrste v vrsto, tako da nastanejo n. pr. pri številki I. stavki: martin pere, mati piše, šeki teče, sava laja itd. Pa tudi sedaj še vsako vajo opremljamo z ilustracijami in vrhutega ji pristavimo nazadnje še zmerom kake štiri, posebej ilustrirane, značilne besede, katere pridno zopet elementiramo, kakor pri začetnih vajah. Zadnja vaja je namenjena zlasti šibkejšim učencem, ki elementov še nimajo v spominu, ki so pa skoraj brez izjeme že toliko napredovali, da jih spoznajo in imenujejo na podlagi ilustracij.

Nadalje zapisujemo sedaj na tablo vse one pesmi, ki jih pripovedujemo na pamet, — seveda vse z malimi črkami — ter jih nekolikokrat preberemo, preden si jih vtisnemo v spomin, kar se boljšim učencem že dosti dobro posreči.

Toda koliko lažje je, spoznavati dane elemente, nego po potrebi z njimi razpolagati; koliko lažje, brati s table misli, ki nam jih je že nekdo drug uredil in s pisavo izrazil, nego urejati in izražati jih samostojno, in vendar hočemo tudi to, in sicer takoj izpočetka; zakaj kakor je naše prvo čitanje tako glede smotra kakor glede načina podobno čitanju odraslih, tako naj se tudi pisanje predstavlja že v svojih elementarnih početkih — ne kot nekaka fotografija različnih glasovnih zvez, še manj kot lepopisje, temveč kot to, kar je pisanje odraslih, t. j. kot sredstvo, s katerim izražamo svoje misli.

Da pa lahko znamo svoje misli izražati, zato je prvi pogoj, da jih moramo imeti, t. j. da znamo samostojno misliti. To pa je po mojem mnenju nekaj, do česar se dajo dovesti tudi najskromnejše inteligence, ako jim damo priliko, da se razvijajo na svojih temeljih, ako ne motimo njihovega razvoja s prezgodnjim podajanjem in ne oviramo njih potov z nepotrebnimi dispozicijami in vprašanji, marveč jim dajemo možnost in priliko, da hodi vsak po svojem potu k istemu smotru. Naj navedem tu lepe Gansbergove¹ besede, ki so mi vodilo pri elementarnem nazornem pouku: »Vsak otrok prinese s sabo zalogo opa-

¹ Gansberg, Schaffensfreude.

zovanj, ki jih je povzel iz te najnazornejše resničnosti (namreč iz svojega domačega življenja); saj si tudi ne moremo misliti duše, ki bi ne bila opremljena z zalogo iz zunanjega sveta, kakor si svojega bistva ne moremo misliti brez sveta vnanjih prikazov. In bodisi ta samopridobljena zaloga predstav še tako majhna, vendar jo moramo prirediti za učno snov, ker je otroška najdražja duševna last. Nečemo pridejati bremenu, ki že obtežuje otrokove rame, še nekaj materij in ne povečati njega notranje lastnine z mehničnim dodajanjem novih elementov — rajši mu hočemo povečati veselje nad že pridobljenim s tem, da mu damo priliko, naj s sladkim zadoščenjem razklada vse to, kar si je sam nabral doma in na cesti.«

To je torej snov našega nazornega pouka in zmerom nanovo se čudim, koliko izkušnje, koliko finega in natančnega opazovanja razodevajo v njej otroci, in to popolnoma neposredno, brez vsakega sodelovanja z moje strani, marveč le s tem, da z zanimanjem poslušam, kar mi pripovedujejo, in da s primernim priznanjem omenjam to, kar je vredno občnega zanimanja in vednosti. Na ta način se sčasoma razvija čudovito fin čut in presenetljivo razumevanje za to, kaj je vredno pripovedovanja in opisovanja in kaj ne: tako spravlja v pravi tir voziček, ki se hoče morebiti izgubiti po stranskih potih, in skrbimo za to, da ne govori več ko po eden otrok hkrati — zakaj, kadar zadenemo pravo struno, potem bi radi vsi naenkrat pripovedovali.

S tem pa odpade tisti običajni pouk, katerega Scharrelmann imenuje »igro z vprašanji in odgovori«, o katerem tako uvaževanja vredno pravi, da otroke poleni in poneumni; poleni, ker se navadijo, zmerom šele počakati vprašanja, preden začno misliti, poneumni, ker jim vprašanje samo že položi v usta najboljši del odgovora, tako da o resničnem razmišljanju ni govora pri metodi, s katero še zmerom toliko grešimo v naših šolah!

Tudi z dispozicijami si ne belimo glave. Dispozicije in logika so sad z r e l e g a mišljenja, z njim še ne obkladajmo in obtežujmo otroških glav; postavimo se marveč na stališče otrok, učimo se od njih o t r o š k e logike, ki ima to veliko prednost, da raste iz neposrednega naziranja, iz o s e b n e izkušnje.

Ne ustrašimo se v tem času otroškega jezika, ki je le malo podoben pismenemu. Tudi jezikovna čistost je plod zrelega mišljenja in naj ne bo naša prva skrb; za zdaj bodimo zadovoljni s tem, da otroci tako govore, kakor so se naučili doma, najsi je to še tako nedostatno. Svoje delovanje za jezikovno čistost omejimo za sedaj na to, da vse, kar jim podamo s a m i, bodisi ustno ali pismeno, podajamo v vzornem jeziku; otroški

jezik pa bomo pilili in gladili, kadar se v veselji, neprisiljeni govornici razvije do gotove samostojnosti in sigurnosti, kakor tudi vrtnar obrezuje drevesa šele tedaj, ko so dosegla gotovo moč in velikost.

Kakor od pisatelja upravičeno zahtevamo, da ima svoj slog — vsi veliki pisatelji so ali sami ustvarili ali izdatno obogatili pismeni jezik — tako tudi od otrok ne zahtevajmo jezika odraslih ljudi, ki jim še ni primeren; pustimo jim njihov slog kot pristen izraz njihovega bitja in njihove duševnosti. Nikar da bi ga iztrebljali, učimo se mi iz njega, da znamo otroke prav umevati in z njimi primerno občevati, in presenečala nas bo ljubka otroška poezija, ki veje kakor dih iz raja in katere ne zatirajmo — zatre ga itak prehitro ona doba, ki za zmerom zapahne rajsko vrata!

A kako pripravimo otroke do te zgovornosti?

Veliko prilike jim dajem, da pripovedujejo iz svojega življenja, zlasti na podlagi neizčrpnega vira »včerajšnjega dne«, ki je glavni pripomoček, razvozljati tudi najokornejše jezičke, meni pa pomaga spoznavati nagnjenje in okus, domačo hišo, roditelje, brate in sestre svojih učencev.

Na tej podlagi se torej neprisiljeno razvijajo pogovori o domačem življenju, o uredbi domače hiše, njenih dvo- in četveronožnih prebivalcih, nje okolici, o odnošajih s sosedi, o domači vasi, sosednih vaseh, občini, šoli. Ostajamo pa zmerom na konkretnih tleh in se ogiblujemo vseh fraz in ničevih splošnosti s tem, da zmerom opisujemo svoj dom, s v o j e soprebivalce, s v o j o vas. S tem opisovanjem je naravno združenih tudi mnogo doživljajev, ki tvorijo z dotičnim predmetom nerazdružno zvezo in katerih ne puščamo v nemar; zlasti se pri tem pridno oziram na človeško delo. S tem pa ostajajo tudi naši predmeti vedno vabljivi in dobivajo vedno nove zanimive strani. O kletki ne govorimo vobče, v našem nazornem nauku je n a š a klet, kamor so oče jeseni pripeljali krompir, a jaz sem ga metal vanjo; kjer so včeraj mama prebirali krompir in gnilega odvrgli; kjer je naša mačka ujela miš. Mi ne opisujemo one dolgočasne sobe ali hiše vobče, kjer so mize, klopi, omara, peč itd., pred našimi dušnimi očmi je n a š a soba (hiša), kjer smo oni teden dobili nove klopi, kjer so oče včeraj naredili novo »šte-lažo«; kjer stoji na omari tak petelin, ki ima kleščce v kljunu; kjer mati vsak dan pometa, jaz včasih sama postiljam, naša Mica vsako soboto »poriba« ter nas vse vun nažene! Tu ni kašta, kjer se hrani to in to, marveč n a š a kašta, v kateri je očetov »pecikel« in oves in klobase in železo in kjer so na kolu obešene moje »šnite« (sani), katere mi je Mica naredila! Pa nikar ne mislite, da je drvarnica tako suhoparna stvar kakor bi kdo mislil na prvi pogled. Pri nas imamo v drvarnici drva, premog in kokoš, mojo putko! Jaz sem včeraj našel 4 jajca pod podom, 1 pa

v drvarnici, pa sem jih nesel mami. Pri nas v drvarnici imajo drva in šoto, so jo ata z »morosta« pripeljali. Pri nas imajo v drvarnici kišto pa klešče, kladivo in žeblje notri. Pri nas smo oreh posekali, je bil čisto gnil notri, pa bomo ž njim kurili, meni bodo pa oče majhno tnaló napravili, da bom sekal drva za štedilnik.

Vsi naši predmeti so okrašeni in oživljeni s sladkimi otroškimi spomini, ki tvorijo njih bistveni del, ki jim dajejo blesk in lepoto in ki jih torej ne smemo ločiti od njih.

Ali pa čujte, kaj vemo o Savi:

Pri Savi so mucke (vrbove), pa meter je, da se meri, koliko je Sava globoka. V Savi se kopajo. Ata grejo s kobiló v Savo. Šubi se se tudi kopa v Savi pod mostom. Kdo je Šubi? Šubi je gluhi, špitalski Šubi — očitvidno jako popularna oseba, katerega razen mene vsi poznajo! V Savi so veliki valovi. Ribice so tudi v Savi. Lojze je poln »rukzak« rib k nam prinesel pa smo zvečer dve spekli. Pri Savi je »konjski britof« (oni vojaški konji, ki so po preobratu poginili na polju lakote in onemoglosti, so tam zakopani), pa kosti izkopavajo pa peljejo v »limfabriko«, da se tam lim iz njih kuha. Ob Savi rasejo maline. V Savi perejo, Marička se je enkrat prevrnila noter. Pri Savi delajo škarpo, vsako jutro se s čolnom dol pripeljejo, zvečer pa nazaj, pa nazaj gre dosti teže kakor dol. Na produ pesek kopajo in sejejo, potem ga pa v trugi v Ljubljano peljejo pa dobijo denar zanj, naš ata so ga včeraj vozili. V Savi tudi psi plavajo, jaz sem našega Šekita not vrgel. Kadar je velik dež, je Sava zelo velika pa rjava pa včasih še na njive in travnike steče. Zato pa škarpo delajo! Pri Savi je tudi mlin in žaga.

In Ljubljana, to vam je prava deveta dežela, samo s pravimi očmi jo je treba videti in na pravem koncu!

Jaz sem šla z Jero v Ljubljano, ki je Jera mleko nosila, pa mi je dala gospa kruha in jabolka in še pomarančo! — V Ljubljani se tramvaj vozi. Jaz sem se že vozil. Eden je bil notri pa je dal mami »cegele«. Klopí so notri pa na vsakem koncu vrata, tisti, ki zunaj stoji, ima nekaj, da obrne na to plat pa na ono plat, pa nekaj takega ima, da pozvoni, da se nobeden ne povozi. Zgoraj na vozu pa je močen drat, ki je takole zakrivljen: (kretnja z roko), pa se dotika tistega drata, ki je po »luft« napeljan. Spodaj so šine. Ko voz teče po šinah, se »lučke« vidijo! Pa kolesa so tudi spodaj, 4 kolesa so. Pri šinah so jamice. Kadar je blato, ga iz jamic odmetavajo, pa »fige« odmetavajo, jaz sem že videla! — V Ljubljani zvečer luč gori. Na kolih so tako velike luči (kretnja), nekatere so pa tudi v zid zabite. To je elektriika, se eden oglasi. Da, to je električna luč. — V Ljubljani so velike in lepe hiše in veliko ljudi

je na cesti in lepše so oblečeni kakor na kmetih! — »V Ljubljani je morje«, pove Hermina. »Ne, to ni morje, ampak »Iblanca«! se oglasio drugi. Čez Ljubljanico je most. Tramvaj gre tudi čez most. — Jaz sem pa videl pri enem mostu, da nekaj zidajo pri vodi. Spodaj so šine položene pa se vozički s kamenjem čeznje vozijo. Pa tudi taka mašina je tam, da ž njo vozičke vzdigujejo in dol spuščajo. — Škarpo delajo! — Čez Fužine tudi teče Ljubljanica, jaz sem že videl. Tam so veliki kamni v vodi, ko voda čez nje teče, pa dela čisto bele pene. In min je v Fužinah. — Avtomobili se tudi vozijo v Ljubljani. Imajo debela kolesa in bunke gor, potlej se pa na cesti poznajo jamice! — Pa »šporget« je v Ljubljani, tam klobase in čaj kuhajo, in zdravniki so v Ljubljani. Mene so mama k zdravniku peljali, pa so mi čaj kupili! — V Ljubljani so »štanti«, tam prodajajo meso in klobase in dateljne in pomaranče in fige. Pa »pvac« je v Iblan. Pa cvirn prodajajo in vilice in »šnirlice« in nože in abecednike in računice in zvezke in čižme in metle in blago in grablje in »harnadlne«. Obleke in »birtahe« tudi prodajajo, piskre, šalce in talerje, kruh in žemlje, mast, moko in rozine! — V Ljubljani so velike štacune. Štacune imajo okna. V oknih so makaroni in cviren. Itd., itd.

Res, kakor obljubljena dežela se vzdiguje Ljubljana pred mojimi očmi in s ponosom me navdaja navdušeni opis mojega rodnega mesta! Pa vprašujem dalje: Zakaj pa hodijo vaši starši v Ljubljano.

Mleko nosijo. Kaj ljudje v Ljubljani nimajo krav? Ne, zato ker ni mrve, pa tudi »štal« ni. Moja mama nosijo jajca prodajat. Kadar kaj rabijo, gredo kupit. Nekateri hodijo v Ljubljano v »fabrko« delat. Ali veste, kake »fabrke« ali tovarne so v Ljubljani? Pri Reichu za blago barvati, fabrika za usnje, cigarfabrika.¹

Na ta način razvijamo v svojih učencih samostojnost naziranja in govora. Ni nam do tega, da bi se razpravljajl vsak predmet do pičice, ampak do tega nam je, da budimo in gojimo veselje do samostojnega opazovanja in izražanja, zaradi tega tudi sprejemamo samo doneske iz lastne izkušnje in zavračamo vsako golo reprodukcijo tujih poročil. Istotako ne polagamo, kakor že omenjeno, važnosti na to, da bi se predmeti v gotovem redu obdelovali, ampak na to, da spomin sam iz sebe, spontano deluje. Zaradi tega tudi ne obravnavamo predmet po slikah, temveč samo po spominu. Papirnata slika pa završuje našo obravnavo, ob njej določamo, v koliko se ujema s spominsko sliko, ter dodajemo,

¹ Nekateri take primere sem priobčila svoj čas v »Popotniku« in sicer v letnikih 1912, 1913, 1914 in 1916.

kar je bilo morda pri tej pozabljeno. Tudi sprejemamo in uvažujemo samo značilne vsebinske podatke, ki zbujejo splošno zanimanje. Ako nam n. pr. kdo pove, da ima mačka 2 ušesi, je tudi že mnogo drugih tukaj, ki ga mesto mene takoj zavrnejo: Tega ni treba praviti, to ima vsak, ti tudi! Z veseljem sem pa pozdravila, ko je neki deček na moje vprašanje o veverici začel takole: »Veverica, če jo ustrelijo, ji rep odsekajo, potlej ga pa za »korajžo« na klobuk denejo.« To je uvod, ki elektrizira in zbudi splošno zanimanje; obenem je to jako logičen uvod, ker nam hipoma predočuje to, kar je pri veverici najznačilnejše ali vsaj najbolj nase obrača pogled: t. j. njen košat rep. In ako mi drug učenec pove, da veverica z repom »leti«, vidim iz tega, da si je o namenu veveričinega repa popolnoma na jasnem.

Mi skrbimo za to, da Goethe pri nas ne bi smel reči: »Eben dort, wo die Begriffe fehlen, da stellt das Wort zur rechten Zeit sich ein«.

Pa ne bojmo se, da bi nam otroci kaj pre malo povedali. Saj ni škoda, če se kak predmet ne obdela do zadnje podrobnosti, »do pičice«! Nj nam do tega, da bi naši učenci znali govoriti o vsem ali ponavljali to, kar so od koga drugega slišali, veliko več nam je to vredno, da jih navadimo, z odprtim očesom opazovati ter zvesto in resnično poročati o tem, kar so si sami pridelali! — — —

Kje na vsem svetu je zdrav otrok, ki se je mehaničnim potom naučil govoriti, ki so ga morda naučili glasnikov, ga metodično navajali, kako mora usta postaviti, da bo iz **i** in **n** napravil **in**, itd.? Le želja, da izraža svoje pojavljajoče se misli in čuvstva, in potreba, da izreka svoje želje, sta bili gonilni sili, ki sta mu pripomogli, prisvojiti si tako umetnost kakor je človeški govor. In nista li isti dve sili ustvarili človeške pisave? Naj tudi nam pomagata, da ustvarimo otroško pisavo.

Dočim smo prve tedne napisovali besede samo po spominu, nastopajo sedaj proste vaje v zapisovanju. Kakor omenjeno, smo časih že poskušali kako besedo zapisati po posluhu, pa to je jako težavno in komaj najboljši učenci to zmorejo. Zato si pomagamo samo s početnimi črkami ali zlogi, zmerom v zvezi z ilustracijami. N. pr. v nazornem nauku smo obravnavali vrt. Naloga se sedaj glasi: narišite mi, kaj rase na vašem vrtu, pa da bom lažje spoznala, kaj je, zapišite zraven vsake slike še tisto črko, s katero se njeno ime začenja! Katero črko boste napisali, če narišete jablano, češnjo, lilijo, itd.? Kdor zna zapisati več kakor eno črko, naj jih več zapiše, če pa zna kdo zapisati celo besedo, naj zapiše celo! Kdor se ne spominja, kako se piše ta ali ona črka, me sme vprašati. Tudi medsebojno posvetovanje je dovoljeno. Čim živahnejše je, tem bolj ga pozdravljamo. Majhen učenec, ki je znal

do tedaj veliko narisati, pa prav malo napisati, je tako pridno in s toliko vnemo povpraševal pri svojih sosedah, da si je pridobil in obvladal na podlagi teh vaj precejšnje število prej neznanih elementov.

Druge take vaje so bile:

Kaj hranimo v naši kleti? Krompir, fižol, korenje, peso, redkev, čebulo, kolerabo. Vsak je zopet narisal in po zmožnosti označil s črko, zlogom ali celo besedo vsebino domače kleti.

V Šmartnem je bilo »žegnanje« in je bil »štant« pred cerkvijo, kjer so prodajali srca, pute, konje iz lecta, cukar, pomaranče, piškote itd. Narišite in napišite, kaj je bilo na štantu! — Sosedova Franca se je ženila. Včeraj so peljali »baliž«. Narišite in napišite, kaj je bilo na vozu! — Narišite in napišite, kaj mama opoldne skuhajo! — Mama peljejo zjutraj voziček v mesto. Napišite in narišite, kaj je bilo na vozičku! —

Mama pa tudi kupijo v mestu, kar se doma rabi. Če rabijo več reči, si napišejo časih na listek, da kaj ne pozabijo. Napišite in narišite, kaj morajo prinesiti mama iz mesta! (Cuker, sol, žajfo, moko, rozine itd.) Zapišimo in narišimo Sv. Miklavžu kaj bi radi, da bi nam prinesel! — Proti božiču: Narišite in zapišite, kaj mama rabijo za potice!

Zmožnost napisovanja raste čimdalje bolj. Ker so pismene vaje vedno združene z ilustracijami, zanimanje in samozavest tudi pri šibkejših učencih ne mine.

Ocena teh del je zelo velikopotezna. Sprejema in ceni se vsako delo, kajti velika napaka bi bila, ako bi komu ogrenili veselje do dela s tem, da mu vzamemo zaupanje v samega sebe. Pri šibkejših učencih naravno prevladuje ilustracija, katero nam na tozadevno vprašanje z zadoščenjem tolmačijo. Če kdo ne zna več zapisati nego začetno črko, smo zadovoljni, pa tudi, če zapiše mesto začetne črke kako drugo iz srede, ki mu je časih bolj v ušesih. Če kdo napiše k o k š mesto k o k o š, k o n mesto k o n j, k r p e r mesto k r o m p i r, k u r e i n e, k u r a d a, če piše vsako črko posebe ali pa vse besede skupaj, nas to ne vznemirja in nam ne izvablja nobene kritike ali poprave: za to je zdaj še prezgodaj. Edino merodajno za oceno in obenem največje priznanje za vsako delo je, da znam brati, kar mi kdo zapiše. Pa tudi, če še ne znam brati, se zaradi tega ne srdim in ne grajam, temveč le spodbujam k potrpežljivosti, dokler tudi ta učenec ne doseže tega, kar oni že zna.

In glej, teden pred Božičem so se pojavljali že prvi skromni poskusi v prostem spisju, katerih najboljše tri navajam tu:

1. ma-ma pe-če-ja po-ti-ca
ro-si-ne in sme-ta-na
mlek in su (sol)
ludvik ja-sl-ce

2. mama pi-pavlažo
 mama kupijo žirne
 ludvik jaslice
 mama kupijo smetjo
 mati in martin sta tolkla urehe.

V zvezi z 2. spisom sličice z napisi: jožef, marija, zvezta (komet sv. Tr. kraljev), jašlice, kizbanck (kristbamček), vošlick (osliček).

Kak teden pred Božičem sem tudi razdelila abecednike, za katere so me bili otroci že mnogokrat — zaman — prosili; razdelila, a še ne vzela v rabo. Veliko veselje je bilo s temi knjigami, slike so našle občudovanje, in kako zadoščanje, ko se je dalo čitati že marsikaj v njih gladko in brez težave! In glej, ko smo jih vzeli čez nekaj dni v rabo, je poznalo večina otrok že veliko število, nekateri celo vse male tiskane črke, in to brez vsakega sodelovanja z moje strani, tako pridno so se bili otroci bavili s knjigami doma!

Ako si me potrpežljivo spremljal do tu, dragi čitatelj, si končal sedaj z menoj in mojimi ljubimi otroki vred prvi in najstrmejši del poti skozi 1. šolsko leto. In ako imaš, kakor pričakujem od tebe, kaj srca za svojo in mojo mladino, si se morda tupatam na tihem razveselil kake pisano cvetoče rožice otroške poezije, katere pogled ti je olajšal in oslajšal trud poti, do katere si se morebiti molče sklonil in jo skrivaj pripel za klobuk.

(Konec prih.)

VLADO ROJEC:

Kmetijsko risanje.

Z začetkom šolskega leta 1921./22. se je uvedel v višjih šolskih letih narodnih šol v Sloveniji obligaten kmetijsko-prirodosnanski pouk za dečke, s posebnim ozirom na sadjarstvo v zvezi s šolskim vrtnarstvom. »Nujno potrebno je,« — pravi tozadevna odredba, »da se pouči naša mladina o načelih umnega kmetijstva, da v njej zbudimo zanimanje za kmetijstvo, da vzljubi svoj stan in rodno zemljo, da s tem omejimo toli kvarno izseljevanje. Šola naj nudi naši mladini poleg obče izobrazbe kolikor mogoče praktičnega znanja.« — Uvedel pa se je ta pouk le začasno, — »dokler se ne ustanove kmetijsko-nadaljevalni tečajji, —« čitamo v odloku dalje.¹

To končno stališče, ki ga naredba zavzema, se mi ne zdi docela pravilno. Odprava tega pouka bi bil korak nazaj in ne naprej. Četudi se ustanove kmetijsko-nadaljevalni tečajji, te najnovjše tolikanj potrebne reforme, se ne bi smelo zavreči kar že imamo,

¹ Naredba št. 2307, z dne 10. maja 1921.

marveč bi jo bilo treba, to le še bolj poglobiti in izpopolniti. Podeželska šola ne bi smela nikdar izgubiti iz svojega vidika dejstva, da so njeni učenci zvečine otroci kmetijskih staršev. Biti bi morala takorekoč pripravnica za pouk v teh tečajih in biti z njimi ves čas v neposrednem stiku.

To omenjam le kot uvod, ne da bi se hotel spuščati v podrobnosti o kmetijskem pouku, ker je to zadeva strokovnjakov. Obrazložil pa bi rad svoje misli o nečem drugem.

Z zgoraj citiranim odlokom se je uvedlo na osnovnih šolah tudi kmetijsko risanje. Do sedaj smo gojili v osnovni šoli le prostoročno risanje, a še s tem se je marsikje postopalo silno mačehovsko. Često se je naravnost zanemarjal ta predmet, dasi mu ne moremo odrekati manjše važnosti kakor drugim.

»Risanje je jezik,« je dejal prof. Sucher, ko nam je razlagal na učiteljšču metodiko risanja. In od vse njegove razlage sem si ta stavek najbolj zapomnil. — Svoje misli izraža človek največkrat z besedo, z govoricco. Ravno tako, — dostikrat celo bolje, — pa jih more razodeti navaden zemljan s preprosto risbo, umetnik z umetniško dovršeno sliko. Kolikokrat se zgodi, da nam jezik popolnoma odreče in si moremo pomagati edinole s svinčnikom. Majhna skica, pa odtehta kopo besed! Učitelj, ki je količkaj izurjen v risanju, si dostikrat prihrani dolgovezno in suhoparno besedno razlago. Par potez s kredo na tablo, pa imajo učenci veliko bolj jasno predstavo o predmetu, kot bi jo mogel doseči z najbolj natančnim popisom! A narobe: če hočemo analizirati duševno obzorje otroka, če hočemo dognati, kake pojme ima otrok o tej ali oni stvari, se moramo zopet poslužiti risanja. — Risanje je jezik in tega jezika bi moral biti vsakdo vsaj deloma vešč.

Vážnost kmetijskega risanja je že iz tega razvidna. Velikega pomena je za vsakega učenca, posebno pa za onega, ki prevzame pozneje, ko doraste, po svojem očetu posestvo in gospodarstvo. Kolikokrat je treba kako gospodarsko poslopje popraviti, prezidati, ali celo novo postaviti. In mesto, da bi imel pri tem gospodar odločilno besedo, mora stopiti v ozadje in pustiti, da se dela po okusu drugih, po načrtu, ki je morda v največjem nasprotju s higijeno in z njegovimi praktičnimi interesi. Čemu naj se umešava, ko pa ne razume, ko ne ve, kako bi bilo prav in kako ne? Tako rastejo po deželi oni šablonski, starokopitni hlevi s tesnimi stenami, ozkimi okni in dušečim zrakom. Škoda je splošna, krivda pa leži v nevednosti in nepoučenosti.

Že ta edini primer nam kaže, kakšen namen in smoter ima kmetijski pouk: Pouči naj učenca o vrednosti umnih kmetijskih stavb. Pokaže naj mu, kako morajo biti te izvršene in urejene, da bodo odgovarjale

najnovejšim zahtevam. Usposobi naj ga, da bo znal realno presojati stavbne načrte, da bo znal iz njih razbrati bistvo in si tvoriti pravilno predstavo. Privzgoji naj mu vsaj toliko spretnosti, da bo zmožen eventualno tudi sam napraviti preprost črtež, ako bo nanesla potreba.

Manj jasna kot omenjeni namen in smoter pa so vprašanja: Ali spada kmetijsko risanje v osnovno šolo, kako naj se uveljavi, kedaj naj se poučuje, kaj in kako naj se poučuje, kakšen naj bo podroben učni načrt? Vem, da se bodo tukaj naši nazori križali.

Marsikdo bo mislil, da je mogoče kmetijsko risanje ravno tako posplošiti kakor kmetijsko-prirodosnanski pouk, da je treba le sedanje prostoročno risanje preosnovati v kmetijsko risanje. Mislim, da bi to ne prinašalo koristi. Prostoročno risanje naj ostane tako kot je, v smotru se mora razlikovati od kmetijskega risanja. Skupnega ima z njim le toliko, da mu služi propedeutično. — Prostoročno risanje spada v vrsto splošnih, kmetijsko risanje pa v vrsto strokovnih predmetov. Raditega morebiti ni prav, da ga silimo v osnovno šolo, kajti njegovo mesto je v kmetijsko-nadaljevalni šoli. A ko sem pregledal Rohrmanovo navodilo o ustanavljanju in organizaciji teh tečajev, sem se začudil, da ga je mogel ta tako prezreti. Dvakrat sem prebral njegov učni načrt, a med predmeti, ki naj se poučujejo, kmetijskega risanja nisem mogel najti.¹ Vsekakor bo treba to vrzel izpolniti. — Za izločitev kmetijskega risanja iz osnovnega pouka bi bil za svojo osebo tudi radi tega, ker obsega ta že itak toliko predmetov, da mu ne bo lahko odmeriti potrebnih ur v tednu. Tozadevne težkoče se bodo pojavile zlasti na šolah, ki imajo nerazdeljen pouk. Odlok, ki odreja uvedbo kmetijskega risanja, sicer pravi, da naj se odtrga zanj ena ura prostoročnemu risanju. Dvomim, da li je tako preprosta rešitev tega vprašanja tudi zadovoljiva. Na ta način bi pripadla vsakemu teh dveh predmetov po ena ura na teden. Učitelj, ki je poučeval risanje v višjih razredih, pa ve, da se da zelo malo doseči v eni sami risarski uri. Učenci komaj pripravijo svoje risarsko orodje, komaj jim more še učitelj razložiti, kako naj rišejo, pa že pozvoni. — Temu nedostatku se je mogoče izogniti edino tako, da se poučuje vsak drug teden drug predmet. Tako pripadeta vsakemu po dve uri. A spet je časovna razdalja prevelika in kolikor toliko ovira uspešno poučevanje. — Pa naj bo, kakor si že bodi!

¹ Sicer so predpisane v II. letniku kmetijskega računstva tudi vaje v risanju zemljišč in stavb (glej prilogo »Učit. Tovariša« št. 7, z dne 16. februarja 1922.), a teh z ozirom na prejšnjo obsežno stvarino ne bo mogoče tako izčrpno predelati, da bi si mogli učenci pridobiti potrebne spretnosti v risanju načrtov. Zato sem mnenja, da se mora uvrstiti med ostale predmete kmetijsko risanje kot poseben predmet, v kmetijsko računstvo pa spadajo le tozadevni proračuni.

Nikakor ne bom trdil, da je kmetijsko risanje v osnovni šoli popolnoma neumestno. Kjer ga je mogoče uveljaviti, naj se ga poučuje!

Toda kaj in kako, kakšna naj bo tvarina? Manjkajo nam navodila! Vsak učitelj si bo moral pomagati pač sam in delati po svoji glavi, po svoji razsodnosti. Ko sem moral prevzeti kmetijsko risanje v ponavljalni šoli, sem bil v precejšnjih škripcih. Prebrskal sem nekaj knjig, nekoliko premislil in konečno izdelal podrobni učni načrt, ki ga v pričujočem podajam. Sestavil sem ga takole:

1. Namen in pomen kmetijskega risanja, njega potreba in praktična uporaba.
2. Risalno orodje. Kako moramo ravnati z njim, kedaj in kako se ga poslužujemo.
3. Dolžinske in ploskovne mere. Merjenje predmetov v šolski sobi. Merjenje zemeljskega površja s pomočjo merskih drogov in merskih trakov.
4. Koti in kotne mere: transporter, poljski kotomer, svinčnica, grebljica, vodna tehtnica.
5. Splošno o posestnih načrtih: čemu jih rabimo, kako so risani.
6. Zmanjšano merilo, razne zemljevidne karte, katastralne mape, legende in situacijski črteži, konvencionalna znamenja.
7. Projektično risanje: sprednji, zgornji in stranski ogled. (Pojmovanje in teoretična razlaga).
8. Risanje enostavnih predmetov v navedenih legah po nazoru: zaboj za papir, drva ali premog, šolska miza, črtež risalnice in šolskega vrta.
9. Projekcijsko risanje enostavnih predmetov po miselni predstavi: valilnica, zajčji hlev, panj.
10. Razni prerezi. (Teoretična obravnava).
11. Risanje predmetov v prerezih po nazoru: vodna sesalka, gasilna brizgalnica in druga učila, na katerih je notranja sestava vidna.
12. Risanje predmetov v prerezih po miselni predstavi: lončena peč, gnojna jama.
13. Pravi stavbni načrti, pročelje, vodoravni in navpični prerez (splošno).
14. Črteži raznih gospodarskih poslopij: živinski hlev, svinjaki, ovčje staje, skedenj, skladišče, ledenica, pritlična stanovanjska hiša s kletjo in drugimi pritliklinami, enonadstropna hiša s posebnim ozirom na stopnice.
15. Najpotrebnejše in najvažnejše iz perspektive.
16. Risanje predmetov s perspektivičnega stališča z enostavnimi črtami po nazoru: kocka, prizma, piramida, krogla, val, stožec, predmeti, ki so se že preje uporabljali pri risanju fločrtov, načrtov in pročrtov.

17. Perspektivno risanje poljubnih predmetov po miselni predstavi. (Učencem je dovoljena popolna svoboda).

18. Značilnosti in posebnosti slovenskih kmečkih stavb. Naš narodni slog.

19. Načrt šolskega poslopja v vseh detajlih po nazoru. Primerjanje načrta učencev z načrtom, ki ga je izdelal inženir.

20. Analiza uspeha. (Vsak učenec izdelava popolnoma samostojno in po lastnem miselnem konceptu načrt kake stavbe).

K načrtu nekoliko pojasnila:

Tvarina ni razdeljena po učnih urah in tednih, marveč po snovni skupnosti in pripadnosti. Prehaja od kolikor mogoče znanih stvari, ki so otrokom znane že iz drugih predmetov, a so nujno potrebne ponovitve, na postopno težje ter stremi h končnemu cilju: izuriti učence v splošnem načrtovanju. Svoj višek doseže v analizi uspeha, s katero se izkaže zmožnost učitelja za predmet, pravilnost, oziroma nepravilnost učnega postopka, kakor tudi zmožnost in izurjenost učencev, ki so si jo pridobili po učiteljevem prizadevanju. — Podrobni učni načrt je maksimalen, a ne fiksiran; naznačene so v njem le smernice, po katerih naj bodo izdelani slični načrti. Zadostoval bi za dve šolski leti.

Še nekaj podrobnosti. Za uvod razloži učitelj učencem važnost kmetijskega risanja ter jih skusi pridobiti in navdušiti za predmet. Pokaže jim potrebno risalno orodje, pouči, kako ga treba uporabljati in hraniti ter naroči, da si ga do prihodnje ure nabavijo. Potreben je pred vsem precej trd, skrbno priostren svinčnik, najbolje št. 3, za čiščenje papirja in brisanje pomožnih črt mehka radirka, 40 do 50 cm dolgo ravnilo z urezanim merilom, če mogoče tudi trikotnik in šestilo ter vsaj še rumen, rdeč in moder barvnik.¹ Brez zadnjih priprav se more seveda tudi izhajati. Risanke naj bodo čim večjega formata; posamezni listi naj se ne uporabljajo, ker jih otroci lažje porazgube, kakor pa če so zvezani v zvezek. — Vsako merjenje — v šoli ali na prostem — morajo izvršiti učenci sami. — Merski drogovi so lahko ročno delo učencev. Merske trakove ima skoraj vsaka šola, a malokje se bo našel poljski kotomer. Učitelj si pomaga z sliko ali pa s ponazoritvijo na tabli. — Katastralne mape bo rade volje posodil občinski urad. — Načrt, tločrt, pročrt, prerez in perspektivo je treba najprvo teoretično obravnavati na geometričnih telesih; nato se rišejo predmeti v navedenih načinih tako, da jih imajo učenci pred sabo in jih vidijo; šele potem preidemo k risanju pravih načrtov. — Načrt šolskega poslopja izdelajo učenci po lastnem opazovanju in lastnem merjenju. Učitelj naj se ne umešava

¹ Lepši in snažnejši bi bili načrti, risani s tušem in akvarelnimi barvami, a na deželi se bo treba pač zadovoljiti z grafičnimi risbami.

mного! Naj se učenci prerekajo in sami presoјajo, kako bi bilo najboljše narisati ta ali oni del sobe, stopnice, podstrešje, klet in drugo. Šele potem, ko so načrt izdelali, ga korigiramo in primerjamo z načrtom, po katerem se je zidalo poslopje. Tega menda hrani vsaka šola v svojem arhivu in ga učitelju ne bo težko dobiti. — Kakor pri nobenem drugem predmetu, tako tudi pri tem, ne smemo prezreti tistega, kar je naše, kar je lastno samo našemu narodu. Poučimo učence o ličnosti pristinih gorenjskih in dolenskih hiš, pokažimo jim stavbe, ki so običajne na Notranjskem in Krasu, a vodimo jih še dalje: po Štajerskem in Koroškem, po Hrvatskem in po Srbiji.

Prigoročljive knjige, iz katerih lahko črpa učiteljstvo snov za kmetijsko risanje. V slovenščini imamo le nekaj raztresenih člankov in spisov, ki so objavljeni v Gabrškovičih »Pedagoških letnikih« I.—VI., in v koledarju Družbe sv. Mohorja iz leta 1898. Edine knjige te stroke so: Vzorni načrti kmetijskih stavb, izdala kranjska kmetijska družba; Josip Bezljaj: »Stavbni črteži s proračuni« in »Pouk o črtežih«; obe deli sta izšli v založbi krškega pedagoškega društva; ravno tako tudi Humekovo »Merstvo v vsakdanjem življenju.« Dobro bo služila Mazijeva »Geometrija za nižje razrede srednjih šol« in Flisovi »Stavbinski slogi«, ki jih je izdala »Jugoslovanska tiskarna«. Marsikaj uporabljivega se bo našlo v nekaterih letnikih »Kmetovalca«. — Nemška literatura je na tem polju bogata. Žalibog, da ne morem postreči z naslovi posameznih knjig in založništev; poznam le Pannewitz-Schmiedtovo »Landwirtschaftliche Baukunde«, izšlo v Lipskem pri Degenerju, A kdor bi si hotel nabaviti kaj več tozadevnih del, naj si izposluje pri kakšni ljubljanski knjigarni strokovni katalog.

TELESNA VZGOJA.

DR. LJUDEVIT PIVKO:

Učni načrt redovnih vaj.

(Prispevek k učnemu načrtu za telovadbo v ljudskih in meščanskih šolah in nižjih razredih srednjih šol.¹⁾)

1. šolsko leto.

4. Nastop vrste. (»V vrsto — zbor!«)
6. Delni razhod vrste. »Prva in tretja četrtina — voljno!« — »Druga in četrta četrtina — voljno!« Prva (Druga) polovica — voljno!«) Razhod vse vrste. (»Voljno!«)
6. Vaje v nastopanju vrste na raznih mestih.

¹ Številke se nanašajo na točke redovnih vaj po knjigi »Telovadba« I. in 2. snopič S. Š. M.

3. Temeljna postava. (**»Pozor!«**)
5. »Odmor!«
7. Nastop reda. (**»V red — zbor!«**)
6. Delni razhod reda. (**»Prva polovica — voljno!«**) Razhod vsega reda. (**»Voljno!«**)
17. Istodobno korakanje reda na mestu. (**»Na mestu sto-paj!«** — Ne zahtevaj začetkoma istega koraka, zadovoljij se z istim ritmom!)
18. Ustavitev korakanja na mestu. (**»Četa — stoj!«**) — Ustavljanje poveljuješ na tej stopnji lahko stalno z napovedjo »četa« brez ozira na redovno tvorbo: red, vrsto, vod itd.)
11. Polobrat vrste v desni red. (**»Na des-no!«**)
12. Polobrat desnega reda v vrsto na levo. (**»Na le-vo!«**)
13. Polobrat vrste v levi red. (**»Na le-vo!«**)
13. Polobrat levega reda v vrsto na desno. (**»Na des-no!«**)
17. Korakanje reda po telovadišču. (**»Naprej sto-paj!«**) Rajalno korakanje v ravnih smereh na desno okrog, na levo okrog, v srednji in navpični smeri.)
18. Ustavitev pohoda reda. (**»Četa — stoj!«**)
10. Kritje reda. (**»Krij!«**)
8. Ravnanje na desno. (**»Na desno se rav-na j!«**)
9. »Pozor!«
22. Tek na mestu. (**»Na mestu tekoma — tek!«**) Prehod iz teka na mestu v hojo na mestu. (**»Kora-koma!«**) Ustavitev teka na mestu. (**»Četa — stoj!«**)
22. Tek. (**»Tekoma — tek!«** Na kratko daljino.)
29. Prehod iz teka v pohod. (**»Kora-koma!«** Vsakemu teku sledi pohod dvakrat tako dolg.)
52. Razštevane vrste. (**»Na dvojice se — razštej!«**)
- 52, 53. Prestrojevanje reda v dvored na mestu. (**»V dvored — naprej!«**)
- 54, 55. Prestrojevanje dvoreda v red na mestu. (**»V red — nazaj!«**) Razstop reda med pohodom na 2 (3) koraka. (**»Razstop na dva koraka!«** ali **»Razstop!«**)
18. b) Sestop (stik) reda naprej. (**»Stik naprej, čelni — stoj!«**)
37. Prestrojevanje korakajočega reda v vrsto. (**»Stroj vrsto na le-vo!«**) Pohod dvoreda na mestu in z mesta. (**»Na mestu sto-paj!«**) — (**»Naprej sto-paj!«**)
- 18 op., 67, 93. Ustavitev pohoda dvoreda. (**»Četa — stoj!«**)

Redovne vaje so nam na tej stopnji le sredstvo k lažjemu vladanju oddelka. Vadimo jih redno v najožji zvezi z rajalnim korakanjem v

ravnih smereh in v krogu in kot nastopē k igram, prostim vajam (razno-terostim). Zelo skromne so torej učiteljeve zahteve z ozirom na natančnost, brzino in način izvajanja.

2. šolsko leto.

Ponavljjanje vse snovi 1. šolskega leta.

Nastopanje v vrsto in v red bodi hitrejši.

Vadi često nastopanje v raznih smereh in na raznih mestih (6, vaje).

Obrati naj so hitrejši, natančnejši (13, 3. učna slika).

Uravnava bodi točnejša (8).

17. Istokoračni pohod reda in dvoreda. (»**Naprej sto-paj!**«)

Prvi korak vselej z levo nogo.

Vadi često pohod in ustavitev pohoda dvoreda.

Nastop v red med pohodom. (»**V red — zbor!**« Učitelj koraka začetkom zbiranja kot čelni krajnik).

3. Pohod reda in dvoreda z mesta s kratkim korakom. (»**S kratkim korakom sto-paj!**«)

25. Prehod iz pohoda reda ali dvoreda s kratkim korakom v pohod s polnim korakom. (»**Polni ko-rak!**«)

24. Prehod iz pohoda s polnim korakom v pohod s kratkim korakom. (»**Kratki ko-rak!**«)

71. Prestrojevanje reda v dvored med pohodom. (»**V dvored — naprej!**«)

72. Prestrojevanje dvoreda v red med pohodom. (»**V red — nazaj!**«)

64. Polobrat desnega dvoreda na mestu v razvoj na levo, na desno in obratno. (»**Na le-vo!**« — »**Na des-no!**«)

9. Uravnava reda po levem krilu. (»**Na levo se rav-naj!**«)

Uravnava reda po sredi. (»**Po sredi se rav-naj!**«)

Kritje dvoreda. (»**Krij!**«)

Razstop dvoreda med pohodom. (»**Razstop na dva koraka!**« ali »**Razstop!**«)

Sestop (stik) dvoreda naprej. (»**Stik naprej, čelni — stoj!**«)

Tudi na tej stopnji vadimo redovne vaje redno v najožji zvezi z rajalnimi vajami.

3. šolsko leto.

Ponavljjanje: 4, 8, 9, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 24, 25, 20, 22, 37, 52, 53, 54, 55.

Nastop v vrsto in uravnava na raznih mestih in v raznih smereh. Vaje v ravnanju po d. krajniku, ki ga postaviš a) za korak (2 koraka)

pred vrsto, b) nekoliko korakov v stran od vrste, c) korak za vrsto. Nastop v red in kritje med pohodom.

14. Celi obrat (180°) v redu, dvoredu in vrsti na mestu (»Na levo **krog!**«)
21. Brza hoja z mesta. (»Z brzim korakom **sto-paj!**«)
27. Prehod iz brze hoje v običajni pohod. (»Zmerni **ko-rak!**«)
26. Prehod iz običajnega pohoda v brzi pohod. (»Brzi **ko-rak!**«)
30. Izmena koraka. (»Menjaj **ko-rak!**«)
31. Prehod iz istokoračnega pohoda v hojo z mešanim (voljnim) korakom. (»Voljni **ko-rak!**«)
32. Prehod iz hoje z voljnim korakom v istokoračni pohod. (»**Ko-rak!** 1, 2, 3, 4!«)
- 28, 29. Prehod iz pohoda v tek in obratno. (»**Teko ma — tek!**«) — (»**Kora-koma!**«)
39. Zavoj reda za 180° . (»Na desno (l.) protihod — **sto-paj!**«)
48. Prestrojevanje vrste v razvoj (v dve vrsti). (»V razvoj na desno, drugi **nazaj!**«)
49. Prestrojevanje razvoja v vrsto. (»V vrsto drugi — **naprej!**«)
50. Nastop v razvoj. (»V razvoj — **zbor!** — Voljno!)
64. Polobradi in celi obrati v razvoju in dvoredu na mestu. (»Na des-**no!**« — Na le-**vo!**« — »Na levo **krog!**«)
60. Prestrojevanje dvoreda v četverored na mestu. (»V četvero-**red — naprej!**«)
61. Prestrojevanje četveroreda v dvored na mestu (»V dvored — **nazaj!**«)
Pohod in ustavitev dvoreda in četveroreda. (»Četa **naprej sto-paj!**« — »Četa — **stoj!**«)
Bočni sestop (stik) dvoreda in četveroreda med pohodom (»Stik **naprej, čelni — stoj!**«)
76. Zavoj dvoreda za 180° z mesta. (»Na desno (l.) protihod **sto-paj!**«)
77. Zavoj reda in dvoreda za 180° med pohodom. (»Na desno (l.) protihod!«)

4. šolsko leto.

Ponavljjanje: 6, 10, 11, 12, 13, 14, 8, 52, 28, 71, 72, 14, 26, 30, 39, 48, 49, 50, 60, 61, 76, 77.

Uraynava po krajniku, ki ga obrneš za 90° na desno (l.), pozneje tudi za 45° . (»Na desno (l.) se **rav-naj!**«)

51. Uravnava razvoja. (»Na desno se **rav-naj!**«)

70. Prestrojevanje korakajočega dvoreda v razvoj. (»Stroj **razvoj na le-vo!**«)

73. Prestrojevanje dvoreda v četverored med pohodom. (»V četverored — naprej!«)
74. Prestrojevanje četveroreda v dvored med pohodom. (»V dvored — nazaj!«)
- 38, 75. Zavijanje reda, dvoreda, četveroreda z mesta za 90° , 45° , 135° itd. (»Na desno (l.) zavoj sto-paj!« — »Premo!«)
78. Zavijanje med pohodom. (»Na desno (l.) — zavij!« — »Premo!«)
- Celi obrat reda, dvoreda, četveroreda med pohodom. (»Na levo — krog!«)
- 15, 16. Četrtni obrat (45°) vrste, reda, dvoreda, četveroreda, razvoja na mestu. (»Polu le-vo!« — »Polu des-no!«)
- Vežbanje razdeljenega koraka.
50. Nastop v dvored in četverored na mestu. (»V dvored — zbor!« — »V četverored — zbor!«)
- Tek dvoreda in četveroreda. (»Tekoma — tek!«)
- Zavoj iz vrste z mesta za 90° v četverored. (»Na četvorice se raz-štej!« — V četverored na desno (l.) zavoj sto-paj!« — S 4 koraki.)
- Istotako zavoj iz vrste v tored, peterored, šesterored za 90° (»V trojice se raz-štej!« — V tored na desno zavoj sto-paj! — S 3 koraki. itd.)

5. šolsko. leto.

(1. razred srednjih in meščanskih šol.)

- Ponavljjanje: 4. V vrsto zbor! 6. Voljno! 3. Pozor! 5. Odmor! 7. V red zbor! 11, 12, 13. Na desno! Na levo! 14. Na levo krog! 17. Naprej stopaj! 17. 18. Red (četa) stoj! 10. Krij! 8. Na desno (l.) se ravnaj! 52, 53, 71. V dvored naprej! (Na mestu in med pohodom!) 54, 55, 72. V red nazaj! 22. Tekoma tek! 29. Korakoma! 37. Stroj vrsto na levo! 24. Kratki korak! 25. Polni korak! 26. Brzi korak! 30. Menjaj korak! 31. Voljni korak! 39. Na desno (l.) protihod stopaj! 77. Na desno (l.) protihod! 48. V razvoj na desno drugi naprej! 49. V vrsto drugi nazaj! 50. V razvoj zbor! 60, 73. V četverored naprej! (Na mestu in med pohodom!) 61, 74. V dvored nazaj! 70. Stroj razvoj na levo! 38, 75. Na desno zavoj stopaj! Premo! 78. Na desno zavij! Premo! 15, 16. Na levo krog! (Med pohodom). Polu desno! Polu levo! 50. V četverored zbor!
33. Čelni pohod vrste. (»Naprej sto-paj!«)
- Ustavitev pohoda v vrsti. (»Vrsta (Četa) - stoj!«)
34. Polobrat vrste v red med pohodom. (»Na des-no!« — »Na le-vo!«)

36. Celi obrat reda, dvoreda, četveroreda med pohodom. (»Na levo krog!«)
- 56, 57. Prestrojevanje vrste v dvored na mestu. (»V dvored na des-no (le-vo)!« kot priprava za 65.)
- 58, 59. Prestrojevanje dvoreda v vrsto na mestu. (»V vrsto na le-vo (des-no)!« kot priprava za 66.)
65. Prestrojevanje razvoja v četverored na mestu. (»V četverored na des-no (le-vo)!«)
66. Prestrojevanje četveroreda v razvoj na mestu. (»V razvoj na le-vo (des-no)!«)
- Zavijanje krajše vrste za 90° in 180°. (Na desno (l.) zavoj sto-paj!« — »Na desno zavij!« — »Premo!«)

6. šolsko leto.

Ponavljjanje: 50, 65, 66, 34, 36, 35, 48, 49, 60, 61, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78.

33. Čelni pohod vrste in razvoja.
69. a) Polobrat iz razvoja v dvored med pohodom. (»Na des-no!« — Na le-vo!«)
79. Zavijanje vrste in razvoja z mesta. (Na desno (l.) zavoj sto-paj!«)
35. Četrtni obrat vrste reda med pohodom. (»Polu des-no!« — »Poiu le-vo!«)
- 44, 45, 46. Prestrojevanje reda in vrste v vrsto z izprečitvijo. (Stroj vrsto na desno! Polu des-no! — Sto-paj!)
- Nastop v dvored in četverored med pohodom.
- Pohod šesteroreda, osmeroreda, peteroreda, deseteroreda z zavoji in $\frac{1}{2}$ obrati.

7. šolsko leto.¹

Ponavljjanje vse snovi 6. šolskega leta.

- 80—84. Prestrojevanje dvoreda in razvoja v razvoj z izprečitvijo. (»Stroj razvoj na desno! Polu des-no! Sto-paj!«)
69. b) Prestrojevanje razvoja v četverored med pohodom. (»V četverored na des-no (le-vo)!«)
69. c) Prestrojevanje četveroreda v razvoj med pohodom. (V razvoj na le-vo (des-no)!«)
- 86, 87. Zbor in uravnava čete. (»Zbor!«)
- 88—92. Obrati čete.
93. Pohod čete.

¹ Na manj razrednih ljudskih šolah ne vadimo učne snovi 7. in 8. šolskega leta.

94, 95. Prestrojevanje dvoreda v vodni red.

8. Prestrojevanje vodnega reda v dvored. (104, 106.)

Poizkusi v povečevanju učencev.

8. šolsko leto.

Ponavljjanje snovi 6. in 7. šolskega leta.

35. Prečni pohod vrste, razvoja, vodnega reda, četveroreda.
(»Polu le-vo!« — »Polu des-no!«)

80—84. Prestrojevanje voda z izprečitvijo.

98. Prestrojevanje dvoreda v vodni red z izprečitvijo. (»V vodih stroj razvoj na desno! Polu des-no! Sto-paj!«)

96, 97, 99, 100. Prestrojevanje četveroreda v vodni red.

101—103. Prestrojevanje vodnega reda v razviti red z zavijanjem in z izprečitvijo.

105, 107. Prestrojevanje vodnega reda v četverored.

108—110. Prestrojevanje razvitega reda v vodni red.

GRM FRAN:

Higijena govora.

(Dalje.)

Prvo govorno posnemanje je bržkone reflektorično, ker podraženi akustikus pobudi gibališče, ki je v 3. levem čelnem zavojju in v centralnem ovinku (gyrus centralis anterior) in se imenuje po izsledniku Brocajevo središče. Kakor hitro se jame otrok obračati proti zvočilu, začne delovati volja, za kar je pa potrebno delovanje velikih možganov. Med bebljanjem se pojavi pri otroku neko svojstvo, ki je izredne važnosti za nadaljni razvitek govora, t. j. posnemanje. Bebljanje trpi do konca drugega leta. Potem pa nastopi stopnja zavednega artikuliranega govora. Otroku posnema in izgovarja pravilneje in začne umevati glasove in glasovne zveze. V delovanje stopi pojmišče, ki je porazmeščeno po sivi možganski skorji. Pojmišče je vodnik, nadzornik in donašavec vsebine vsemu govornemu gibanju, odkoder prihajajo zavedne pobude v druga govorna središča. Motoričnemu središču (gibališču) pripada naloga, da spravi govorilno mišičje v tisto lego, ki ustreza besedi, ki jo hoče pojmišče izraziti. Brž ko zbudi pojmišče gibno predstavo, šine dražljaj iz ganglijske stanice, kjer je predstava shranjena, v motorične možganske elemente, ki zganejo mišičje govoril in stvorijo besedo, ki nam jo je izgovoriti. Slušišče, vidišče in čutišče mišičnega gibanja pa prigledujejo glasove, ki so jih napravila govorila po pobudi iz gibališča. Velike in

važne naloge, ki jo ima zdravo uho pri govoru, ne bo nihče tajil. Pa tudi če slušišče ni dobro in deluje neustrezno, se otrok ne navadi glasovnega govora, ker mu manjka apercipcije. Otrok ostane nem. Nemi otroci se nauče govora v zavodih na umeten način. Ker je akustična percipcijska pot izločena, prevzame pri njih kontrolo vidišče in tipališče. Da še celo nemj otroci, ki so gluhi in slepi, se navadijo nekaj glasovnega govora po taktilni percipcijski poti. Da pa tak govor nima zvočnosti in sočnosti govora človeka zdravih čutov, je povsem umljivo.

V dobi zavedne artikulacije in pozneje more higijena govora marsikatero hibo v kali zatreti oziroma preprečiti, da se sploh ne pojavi. Prvi nasvet je: Dajajte otrokom dobrih jezikovnih zgledov, govorite z njimi pravilno. Nemec pravi: Das Kind spricht, wie ihm der Schnabel gewachsen ist. To je popolnoma napačno. Otrok ne govori, kakor mu je izrastle kljunček, marveč tako, kakor govore kljunčki okolice. Iz nje črpa pobudo za govorjenje, v nji sliši jezikovne vzorce in jih ponareja. Znano je, da posnemajo otroci odrasle v vseh mogočih rečeh, često nehotoma in ponevedoma. Kakor drugod, tako tudi pri govoru! Saj so posebno tu navezani le na zglede, ki jih dobijo v najbližji okolici. Največ govornih hib, nastalih v tej dobi, zakrivijo odrasli s svojim malomarnim izgovorom.

Vse graje vreden je n. pr. način govora mater, pestunj, strežnic ali sorodnikov, ki rabijo pri občevanju z otroci otročje izraze, zavijajo, naglašajo in potvarjajo besede na otročji način itd., namesto da bi govorili z njimi vedno pravilno in razločno, kakor z odraslimi. Tako ravnanje je nespametno in nasprotuje vsaki logiki. Otrok ima vendar dosti prirojenega nagiba, da se dokoplje do govora odraslih oseb; kakšen zmisel pa naj ima, da mu ta smoter prikrivamo? Koliko otrok se naleze tako govornih hib, ki jih pozneje ni mogoče kar tako odpraviti. Zatorej občujmo tudi z otroci kakor z odraslimi pravilno in zahtevajmo tudi od tistih, ki so z njimi v dotiki, da govore takisto pravilno. Osebe z govornimi napakami (jecače, balbotače itd.) odstranimo iz otrokove bližine. Nadalje glejmo, da ne bodo otroci govorili prenašlo. Nekateri otroci mislijo pobliskovo, predstave se jim podijo za predstavami, katerim pa ne more slediti izraževanje, ker so govorila še okorela; med mislimi in artikulacijo se pojavlja neka neskladnost, razvija se jecanje. Iz malenkostne početne govorne napake nastane lahko prav težka, ki bo grenila človeku vse življenje, če ne poseže vmes večča roka. Zatorej zahtevajmo, da govore otroci prej počasi nego hitro in bolje v kratkih, nego v dolgih stavkih. S sedmim letom nastopi šolska doba. Značilna je zavoljo tega, ker se pridruži h govoru še čitanje. Izobraževati se začne novo zaznavišče v zatilnem oddelku velikih možganov, v zavojju.

ki mu pravijo gyrus angularis in ki je poleg vidišča. Otrok veže grafične predstave z akustičnimi in motoričnimi, to je, vidi in spoznava črke, jih sliši kot glasnike in glasnikove zveze, ki jih pojmuje in izgovarja; odpirajo in uglašajo se mu različni asocijativni tiri, imajoči v psihičnem življenju velikanski pomen, ker vzbujajo v duši pestro menjavanje spajanja pojmov.

Tu se začne vaditi in utrjevati različni govorni spominj (remembrance).

Kadar se hočemo n. pr. spomniti imena te ali druge osebe ali reči, tedaj se beseda, ki jo naj označi, pojavi v duši na štiri načine:

1. predstavljamo si jo kot akustično enoto; zazdi se nam, da jo slišimo in zato nam zazveni v duši (slušni spomin);
2. predstavljamo si jo zapisano (vidni grafični spomin);
3. predstavljamo si njeno artikulacijo in jo izgovorimo v duhu (gibni spomin artikulacije) in
4. predstavljamo si gibanje pri pisanju in smo pripravljeni, da jo napišemo (gibni grafični spomin).

Sevé, da se ne bodo vsi ti spomini enako razvili pri otroku, temveč po sposobnostih dotičnih možganskih terišč, kjer se ravno tvorijo te različne predstave govora. Pri enih se bolj razvije akustični spomin in si zato lažje zapomnijo besedilo po sluhu, pri drugih grafični in si ga zapamtijo po tiskanih ali pisanih besedah itd. Če zbolijo to ali drugo zaznavno možgansko središče, izgubi bolnik tudi dotično govorno predstavo in pojavi se afazija ali agrafija, ki jih je zopet več vrst.

Učitelj naj govori v šoli vedno fonetično pravilno, ne preglasno in prehitro in naj pazi osobito na pravilno dihanje. O izgovarjanju pravi Hessel: Potrebno je, da usta pri govoru zadosti odpirajo, da se ustnice vidno in krepko gibljejo in da zveni in izzveneva ton kolikor mogoče v sprednji ustni duplini; naj plava dozdevno na ustnicah in naj čisto in prosto teče iz ust. Ne smeš ga potiskati v žrelo ali pa gori v nosno duplino, pa tudi ne smeš dovoljevati, da bi obtičal med zobmi ob priprtih ustnicah. V nepretrganem govoru in čitanju pazi, da pridejo besede do veljave po mestu, ki ga zahteva stavkov zmisel. Glej, da bodo otroci pravočasno zajeli zraka, preden jim popolnoma poide, da se ne bodo po nepotrebnem mučili, izgovarjajoč predolge stavke v eni sapi itd. Vsako vpitje prepričaj, ker bi utegnilo jabolko preveč utruditi in povzročiti hripavost!

Flatan in Gutzmann sta dokazala, da je kronična hripavost najbolj razširjena pri šolski mladini. Vadi otroke, da bodo znali nastavljeni vokale mehko brez prideva poka, nastalega zavoljo trdega zapora glasotvork pred nastavo za tresenje. Daj jim časih naraščati in dolgo vzdrže-

vati glasove. Tako se vadi mišični čut in preprečuje, da otrok ne zavravlja zraka. Višina govornih tonov je nekako na spodnji meji celega glasovnega obsežja. Nekateri ljudje prav radi zlezejo z glasom nakvišku. kadar deklamujejo ali delj časa govorijo. To se kaj rado brédsko maščuje, zato pazimo, da ne bo govorjenje nikoli previsoko. Posebno bodimo previdni ob zbornem govoru mladine. Govorjenje v zboru velja kot nekaj pomoček discipline in oživek razreda, za bodrilo boječnežem in razvozljanje težkih in lenih jezikov in končno kot nekako zapamtilo. Toda le do gotove meje. Na mestu je le časih, če ga pravilno vodimo. O njegovi pedagoški vrednosti se je že Herbart svoj čas prav previdno izrazil. On pravi: na prvi stopnji pouka utegne biti tuintam umesten za mlado decu in pa pri učenju na izust. Odločno pa svári pred vsakim pretiravanjem, posebno kar se tiče temporalnega akcenta. Slično Paleske trdeč: Govorjenje v zboru se v šolah precej goji, je pa prej škodljivo nego koristno. Zakaj? Otroci se navadijo neestetičnega, zelo neprijetnega in dolgočasnega šolskega tona in pa lahkomiselnosti. Kadar jim je govoriti v zboru, ne pazijo dosti na artikulacijo, zanašajoč se drug na drugega, govore kar tako mehanično, misli jim pa blodijo bogve kod. Da se ob takem stanju tudi ne morejo zapomniti nič kaj prida, je jasno kot beli dan. Pri govorjenju v zboru otroci tudi kaj radi kričijo, ker hočejo prevpiti drug drugega; tako si utegnejo razglasiti grlo. Zato veljaj za splošno pravilo: Ne daj ničesar govoriti skupno, česar nisi poprej do pike natančno razjasnil in pa v vsakem oziru zgledno pripovedoval. Pazi, da se ne razvije pri mladini šolski ton, ki pači artikulacijo in modulacijo in postaja spričo tega često smešen. Ne daj, da bi otroci govorili prepočasi in potvarjali jezikovne elemente. Pazi posebno na dinamične akcente in na to, da ne bodo govorili preglasno. Daj prednost bolj zamolklemu govoru, da se ne izcimi neprijetno vpitje. Rabi srednjo tonovo lego, ki naj seve ustreza značaju snovi. Daj izgovarjati celoto z običajnim muzikalnim akcentom, ki ga rabijo živahne in izobražene osebe v govoru. — Po šolah je dosti otrok z govornimi hibami. Ta ali drugi ne more izgovarjati tega in tega glasnika, ga zato potvarja, izpušča ali nadomešča s sorodnimi. Takim otrokom pravimo balbotači in govorni napaki balbotanje (*balbuties, dysarthria literalis, Stammeln*). Zopet drugi izgovarjajo glasnike posamič in v zvezah čisto, govore med znanci in prijatelji gladko, če se pa ustrašijo ali razburijo, jih prime krč v mišičju in mučijo se, ali govora neče in neče biti. Takim ubožcem rečemo jecači in govorni hibi jecanje (*dysarthria syllabaris, ischophonía, Stottern*). Kako je ravnati z balbotači, ne morem tu razlagati, ker sodi to v posebno razpravo, v kateri bi se moral natančneje pečati tudi s fonetiko. Sploh je fonetično znanje nekaka *conditio sine qua non* pri odpravljanju govornih hib.) V splošnem veljaj kot vodilo to-le: Če zapaziš izrekovalno hibo pri učencu

ji poišči vzroka. (Glej »Popotnik«, november 1920.). Izgovarjaj sam lepo glasnik, ki ga otrok pomanjkljivo tvori, daj ga tudi otroku izgovarjati, med tem pa primerjaj svojo nastavo govoril z otrokovo pred ogledalom in posreči se ti izslediti govorno napako vsaj pri lažjih glasnikih. Razlika med tvojo in učenčevo artikulacijo ti jo odkrije.

Posebno pazi, da bo pri sičnikih konec jezika uprt na spodnje se-kavce in da bodo zobje prav malo odprti. Kar se še posebej jecačev tiče, pazi, da jih otroci ne bodo oponašali, se norčevali iz njih, postajali pozorni ob njihovem govorjenju, se obračali nanje itd. Otroci naj se vedejo tako, kakor da sploh nobenega jecača ni v šoli, kakor da govori vse pravilno in gladko. Njemu samemu pa dajaj poguma, ga nikoli ne karaj zavoljo govorne hibe, ga ne opozarjaj nanjo, da ga ne vznemiriš, zakaj, razburjenje povzroči krče v govorilih in krči dajo govorno hibo, daj mu, kadar ga pokličeš, dovolj časa, da premisli odgovor, potem mu reci, da naj globoko zajme zraka in počasi pove, kar hoče povedati. Zdaj ga pa vpričo vseh otrok pohvali in mu reci, da gre, samo poguma je treba. Če je kazno, da bo pri tem ali drugem glasniku obtičal, mu veli, da ga naj kar prezre, da naj raje vokal poleg njega malo zategne in nanj obrne pozornost, pa pojde. Govori naj v eni sapi, ko mu je zmanjka, naj jo mirno in globoko zajme in nalahno začne, podaljšujoč vokale poleg glasnikov, o katerih misli, da so mu v napotje. Rektor Godtfriing v Kielu, ki je mnogo jecačev ozdravil, je postavil to-le pravilo: »Erst sich sammeln und besinnen, — Dann tief atmen, leis' beginnen!« Ravnaj se po njem!

Natančnejše navodilo bi zahtevalo posebne razprave, kjer bi moral v glavnih potezih opisati delovanje centralnega živčevja pri govoru.

Na otroke, ki govoré pravilno, moramo še prav posebno paziti, da se ne nalezejo govornih napak, jih v šali posnemujoč, ker jim zavoljo posebnosti ugajajo.

Najnevarnejša doba govornega razvitka je nedvomno mutacija, ki se pojavi ob začetku pubertete. Moremo jo spoznati, če imamo količkej dobro uho. Prvo znamenje ji je, da se glasovni obseg močno razširi. Dočim je glasovni obseg dečkov pred mutacijo enak glasovnemu obsegu deklic, vsebujoč tone od a do e', se zveča ob mutaciji naenkrat na dve ali še celo tri oktave. Vsi toni teh oktav se pojavljajo v govoru, glas koleba od najvišjega falzeta do najnižjega tona, kar imenujejo Nemci »Stimmbruch«, po naše bi rekli menjavanje grla. Dečkovo jabolko začne hitro rasti v tem času, glasotvorki se za tretjino zdaljšata. To je tudi vzrok, da se zniža glas takole za eno oktavo. Med mutacijo je glas hripav in raskav, časih nenavadno nizek in se odlikuje posebno v tem, da je kaj obsežen in seže od basa do tenorja. Vse te pojave si

razlagamo tako, da je mišičje v svoji novi velikosti še nevajeno delovanja in nezmožno skladne kombinacije med prejšnjim gibalnim načinom in sedanjo razsežnostjo. Toni so spričo tega negotovi in nepopolni. Tudi pri ženskah se jabolko ob puberteti poveča, pa le neznatno, zato kaže glas le tisto majhno razliko, ki je med otroškim in ženskim glasom. Zavoljo popolne oslabeledosti glasotvork med mutacijo nastane pri dečkih nenavadno nizek bas. Pomanjkljiva nastava jabolčnega mišičja se kaže v takozvanem mutacijskem trikotu, majhnem priporu med kopitastima hrustancema (cartilagine arytaenoideae), ki se napravlja radi nezadostnega delovanja mišičja ob zvokotvorbi. Mutacija izgine časih skoraj neopažno in dozdevno nenadno in mesto dečkovega glasu zazveni moški glas, ki je približno za 1 oktavo nižji. Pa tudi takozvana burna mutacija je po nekaterih mesecih odpravljena; jabolko naglo doraste in njegovo mišičje se prilagodi novemu delovanju. Redkokdaj pa ostane organu nekaka okorelost in negotovost, ki se kaže v kolebanju glasu v ekstremih; če trpi to več let, govorimo o podaljšani mutaciji. Takšno stanje je pacijentu precej nerodno, ker daje njegov glas vzroka za posmehovanje in ker ga govor zdajci utruji. Posledek podaljšani mutaciji je često trdovratni falzet, ker tu ne napenja glasotvork takozvani musculus vocalis, marveč mišica ščitastega hrustanca. Dihanje je viharo in ni nobene skladnosti med vdihavanjem in izdihavanjem. Kaj naj torej počnemo v tej nevarni dobi glasovne izpremembe? Če rečemo: varuj glas, čuvaj ga pred naporom in mu daj kolikor mogoče počitka, smo označili domalega vse. Ne smemo pa tega razumeti tako, kakor da bi morali docela ustaviti delovanje glasilu, kar bi bilo že iz socialnih vzrokov neizvedljivo. Treba je marveč, da damo govorilu prilike v tej prehodni dobi, da se previdno vadi in navadi novega delovanja v novi obsežnosti. Nevarno je pa petje v tem času. Tu gre za visoke tone, kjer sodeluje takoimenovani musculus thyreocricoides externus, ki napenja začasno glasotvorki. Ob pogostem petju bi se utegnil temu prehodnemu delu preveč privaditi in bi tudi pozneje nadomeščal delovanje prave glasotvorne mišice. Glasovi bi ostali previsoki in nenormalni. Zategadelj je bolje, da ukinemo petje med mutacijo, da se izognemo vsakemu nepotrebnemu naporu jabolka; preglasno govorjenje in kričanje naj tudi izostane. Če se pojavi burna mutacija, so umestne dihalne in glasovne vaje, vršiti se pa morajo previdno. Rekli smo že, da se ob zlorabi jabolka med mutacijo pojavi falzet ali plehki govor. Tak govor je sila neprijeten, zlasti če ga dobé dečki ali moški. Razširjen je bolj pri dečkih nego pri deklicah. Plehki govor označuje nenormalna višina istočasnih prizvokov, ki so izredno šibki. Ta glas nima nič skupnosti s sopranom, ki je močan glas in se tvori v pravih fizioloških mejah človeškega govora. Tudi ni to glas brez intenzitete,

toda normalne višine glasov ljudi, ki iz različnih vzrokov slabo dihanjo. Takisto ni to vokalna hripavost, ker zadeva ta samo barvitost in respektira višino prav tako kot jakost. Če smo enkrat čuli ta neprijetni in smešni glas, ga ne bomo več zamenjali z drugimi govornimi napakami. Je časih tako piskajoč in rezek, da bi utegnili misliti, da ga tvori oseba nalašč. Kadar ga izgovarjamo, se vzdigne jabolko, nosnice, ki so nalahno stisnjene, izpuščajo malo zraka, jezik, vobče debel in širok, se umika nazaj, krči ob dnu in konveksno boči; imamo vtis splošne neokretnosti zvokotvorne naprave. Nizki (prsni) register ne eksistira, srednji je izredno slab, rezki pa deluje brez utrudbe, barvitost je pa vselej nezadostna. V konverzaciji se rabi izključno glavni glas (imenuje se tako, ker je tresenje in rezonanca v glavi), zakaj, ušesa so docela otopela, da bi dojela nenormalno višino in jo skušala odstraniti. Nekatere osebe rabijo samo glavni glas, druge glavni in srednji ali kakor pravimo dvozvoni, kar je še neprijetneje, zopet druge glavni in prsni. Plehki glas se pojavlja često že v zgodnji mladosti, najraje pa ob mutaciji, zato bodi torej učitelj posebno pozoren v tej dobi govorne izpremembe. Slučaji pri odraslih ljudeh so redkejši. Francoski laringolog dr. Castex pravi, da ne najdemo v jabolku ljudi, ki govoré s falzetom, nič posebnega; le časih je zaostalo v razvitku. Kakor sem že omenil, se glasotvorki tuintam premalo zblížata in puščata preširoko glasilko. Po mutaciji se jabolko često ne razvije in zato ne deluje ustrezno. Dr. Castex je dobil ta glas tudi pri laringitizu in laringoftiziji (vnetju in sušici jabolka) in misli, da mu je vzrok simptomatično krčenje natezilnikov glasotvork, ki napravljata čez mero skrčena, glasove nenormalne višine. Tik pred mutacijo ali pa med njo in po nji je posebno nevarno, da ostane otrokom plehki glas, če zlorablajo jabolko v tem času.

Falzet prilično se pojavlja tudi ob motenju dihanja, povzročenem po hipertrofiji bezgavk in votlin pod njimi. V tem primeru tvori dotičnik, da se izogne utrudljivemu dihanju, glavni glas, ki zahteva manj napora. Laringologi so si edini v tem, da tu ne pomaga ne elektrika, ne masaža, ampak edino-le ortofonični postopek. Pri vseh tistih pa, ki ga imajo vsled tuberkuloze v jabolku, je treba najprej splošnega in lokalnega zdravljenja, če hočemo zboljšati tudi glas. Ortofonično (pravoglasno) ravnanje vsebuje to-le: A. Dihalne vaje in jezikova gimnastika. Ravna stoja, ramena pomaknjena nazaj. Če je dihanje pomanjkljivo, ga skušamo zboljšati. Ustno dihanje, ustno in nosno dihanje izmenoma, povečanje energije dihanja s prepono ob vzdigovanju in pobešavanju rok. Da zbudimo gibčnost jezika, je umestno, da ga zravnava, vzdigujemo in konec upiramo na sekavce (dentalna nastava). B. Vokalne vaje.

Preizkus vseh glasov in takojšnja uporaba in fiksiranje nizkih. Učitelj izgovori nizki a (prsni glas) in da očititi učencu tresenje prsi; potem pa pozove učenca, naj izgovori a tudi tako, da bo mogel očititi enako tresenje na svojih prsih. Če mu ne uspe, naj nalahno potrka na učenčeve prsi. Po večkratnih vajah se učencu vendar-le posreči izgovoriti samoglasnik a v nizki legi. Nekateri učenci dobé nizke glasove, če nalahno pritisnemo na ščitasti hrustanec (Adamovo jabolko), ter tako zmanjšamo napetost glasotvork, ali pa če malce stisnemo obe plošči ščitastega hrustanca ob straneh. Ni pa, da bi mogli začeti vselej z a, za nekatere učence bo mogoče prikladnejši i ali kak drug vokal.

Osebnost učenčeva je pač merodajna. Zvoke moramo tvoriti v nizki legi brez napora, povečujoč jim polagoma in postopoma intenziteto. Da se pa to posreči, je prvi in glavni pogoj, da nastavi učenec narahlo glasotvorki (z mehkim nastavkom), brez kakega poka v jabolku (brez trdega nastavka, Stimmritzenschlag, coups de glottes). Glas naj ne bo predolg, ker bi utegnili po nepotrebnem mučiti učenčevo grlo.

(Konec prih.)

R A Z G L E D.

A. SLOVSTVO.

Najvolnější způsoby kreslířské. Napsal Josef Jar. Filipi, profesor kreslení na stat. odb. škole tkalcovské ve Dvoře Králové n. L. Nákladem Dědictví Komenského v Praze 1921. Str. 190 z 10 barv. prilogami.

Leta 1917., ko je še vila vihra svetovne vojne, mi je poslal knjiigar češko risarsko delo, kj mi je še danes med mnogimi drugimi — izvečine nemškimi — strokovnimi deli najljubše. Na to knjigo sem opozoril tovariše v »Popotniku« letnika 1917. Kadarkoli sem pozneje listal po tej knjigi, sem čutil do češkega brata neprímerno večje spoštovanje nego do kakega drugega sestavitelja neštevilnih risarskih del. Nekaj tednov potem ko je izšla dotična številka »Popotnika« sem dobil z italijanske fronte pismo. Bilo je pisano v slovenskem jeziku, a poznati je bilo, da ga je pisal Čeh. In res, podpisan je bil Jos. Jar. Filipi. V toplih besedah se je zahvaljeval za oceno v »Popotniku«, ki ga je dobival na fronto. Pravil je, da se uči slovenskega jezika in da zbira snov za dragi del gori omenjenega dela »Stylizace dle přírody«. Občudoval sem moža, ki na fronti ne zanemarja svojih študij, kj se uči našega jezika in čita našega »Popotnika«. Od tedaj je preteklo nekaj let. Konec je bilo svetovni vojni, ki je prinesla prostost bratom Čehom in nam. Pred božičnimi prazniki sem čital v »Tovarišu« članek prof. Suherja, ki opozarja na novo knjigo Filipijevo. Naročil sem jo še tisti dan, pa je žal nisem dobil kmalu. Zato pa sem dobil takoj zatem dopisnico. Nje vsebina je vredna, da jo objavim. Dopis se glasi tako: »Obenem si dovoljujem poslati 2. izdanje svoje knjige in prosim, da jo sprejmete. Napisali ste v »Popotniku« oceno moje knjige »Stylizace«. Če bi Vam bilo mogoče tudi to knjigo oceniti, bi Vam bil zelo hvaležen. Menim, da bi bilo do-

bro, če bi vaši učitelji znali, da ni treba vsega vzeti od Nemcev in da tudi bratje Čehi nekaj delajo. S srčnim pozdravom in voščilom novega leta ostanem — —.« Prezadnji stavček sem podčrtal jaz, ker mislim, da si ga lahko hvaležno vtaknemo za klobuk. Za novoletno darilo sem dobil pa v naslovu navedeno knjigo s primernim posvetilom pisateljevim.

Navadno povemo ob koncu ocene kaj o opremljenosti in zunanosti knjige. Jaz pa povem takoj iz početka, da nisem že dolgo imel v rokah tako dovršeno opremljenega dela, bodisi z ozirom na lepe, moderne črke in jasen tisk, pa tudi glede na enobarvne slike, kj ih je v knjigi 247. Deset barvastih prilog je izvršenih v krasnem trobarvnem tisku, ki je pri Čehih že pred dosežal angleške in nemške barvotiske.

Knjiga je izšla kot druga, jako predelana in izpopolnjena izdaja. Posvečena je pisateljevemu očetu, ki je bil — učitelj. Značilen je v predgovoru končni stavek: »Isem štásten, že mi je dopřáno i druhé vydání věnovati svému drahému otci, který po 38 letě úmorné práci školní užívá zasluženého odpočinku.«

V prilično dolgem uvodu razmotriva pisatelj o načinih risanja. Pravi, da lahko iz prostih načinov izločimo najprostejše, to je take, »kterými lze provésti kresbu alla prima, t. j. hned na čisto bez poskusného předkreslování, rozměřování, přemazování a t. d.« Zanimiv je primer, kako dela oni, kj vzame bel papir, pa svinčnik in radírko, kako riše in briše in še pre-risava, predno prične slikati, pa oni, kj mu zadostuje čopič in siv papir, a mu ni treba ni svičnika ni radírke. Še je v uvodu mnogo zanimivega. Predolgo bi pisal, če bi hotel opozoriti na vse. Prav se mi pa zdi, če omenim risanje po spominu, ki je v naših načrtih posebno povdarjeno, a ga učitelji le malo upoštevajo in izvajajo.

Bogata vsebina knjige je razdeljena na štiri dele. V prvem razpravlja pisatelj o risanju s kredo, svinčnikom in peresom, v drugem je pojasnjen način risanja in slikanja z barvniki, tretji nudi izčrpno navodilo o slikanju s čopičem in barvami, zadnji del pa obravnava izrezovanje in izrgavanje papirja v svrhu krasitve in upodabljanja. Že ta površni pregled pove, da lahko najde učitelj v tej knjigi vsega, česar potrebuje pri pouku v risanju, a tudi za svojo nadaljno izobrazbo. V sledečih vrsticah hočem podati vsebino posameznih delov nekoliko natančneje.

V pričetku prvega dela pojasnjuje Filipi najprej takozvano poizkusno metodo risanja, ki jo lahko uporabljamo od tretjega do osmega šolskega leta. »Jest to způsob, kterým se správné čáry a tvary hledají, při němž se skusmo načrtá několik čar vedle a přes sebe a z nich se teprve vybere čára správná.« Obenem je seveda natančno opisan ta način risanja, sedenje učenčeve, držanje rok, risanje oboročč itd. Še večje vredosti nego opis je — posebno za nas — bogata zbirka vaj, ki govore več nego je mogoče povedati z besedo. Pisatelj se vse do konca knjige zaveda, da je risanje več nego navadna govorica, da je risanje mednarodni jezik, ki ga razume vsakdo. Dalje je v tem delu opisano neposredno, primarno ali lepopisno risanje, ki je že omenjeno v uvodu in ki je prilično uporabno na višji stopnji. Pri takem risanju delamo kar brez poizkusnih črt, brez merjenja in primerjanja, pa bodi da uporabljamo svinčnik, čopič ali pero. Mimogrede bodi povedano, da se pri nas malokateri učitelj loti risanja s peresom, menda zato, ker se bolj mazanja ali pa misli, da pero sploh ni primerno sredstvo za risanje. Ob koncu prvega dela je na kratko omenjena uporaba primarnega risanja za načrtovanje tehniških predmetov, na kar posebno opozarjam učitelje obrtnonadaljevalnih in meščanskih šol.

Jako važen se mi zdi drugi del Filipijeve knjige, ki obravnava risanje z barv-

niki. »Cit pro barvu jest u dítěte vyvinutější než cit pro formu, zeptejte se ho na př., jaké jsou třešně?« pravi pisatelj. In na ljudski šoli nudim otroku veliko lažje barvnik nego vodeno barvo in čopič, posebno v današnjih razmerah in pri nas, ki nimamo nikaršne industrije v naučne svrhe. Seveda pa barvnik ne izpolnjuje svoje naloge, če ga uporabljamo le za risanje kontur, kakor se to iz večine na ljudskih šolah dela, ampak če z njim upodabljamo ploskve in sence kakor pri slikanju sploh. Za linearno upodabljanje imamo itak druge pripomočke. Kako s pridom uporabljamo barvnik na belem, posebno pa na sivem papirju, nam kaže pisatelj z besedo in risbo.

Skoraj polovico knjige obsega tretji del, ki govori o slikanju z barvami in čopičem. Čeprav je knjiga v vsakem oziru lepo in popolno delo, je vendar ta del vsaj zame najlepši. Če učitelj ne ve kako in kaj bi z barvo v šoli, naj preštudira to navodilo. Če sam ni bil prav vzgojen, pa ima kaj nadarjenosti predvsem pa veselja, naj po tem navodilu poizkusi. Vspех ne bo izostal. Poleg občega navodila za slikanje imamo tu vsepolno primerov za slikanje na tablo, o mešanju barv itd. Najzanimivejša je seveda o slikanju in risanju po narodi. Kako izčrpno je pisatelj obdelal to snov, razvidimo iz števila posameznih odstavkov, ki je v njih obravnavano risanje in slikanje listja, ptičjega perjasadja, gomoljev in korenik, gob, velic s plodovi, cvetja, žuželk in metuljev. Vse to je pojasnjeno s pisano vrsto eno in večbarvnih risb, ki so jih izdelali učenci ali pa pisatelj sam. Tuptam so uvrščene preproste pokrajine, ki so vzete iz domoznanskega pouka. Da se skozi vso knjigo vidi velika skrb pisateljeva za ornamentečko, je umljivo vsakemu, ki pozna njega delo »Stylizace dle přírody.«

Četrty del Filipijeve knjige je za nas zanimiv že zato, ker je učiteljstvo doslej le malo upoštevalo ta način upodabljanja ali pa ga sploh ne pozna. In to ni prav. Izrezavanje iz raznobarnega papirja je prastara narodna umetnost, ki naj bi jo

gojili vsaj z deklicami. Nabava potrebnih snovi in orodja ni nič težja od nabave pripomočkov za risanje in slikanje. Pisatelju so take težkoče gotovo znane, zato je dodal ob koncu navodilo za iztrgavanje, pa pravi: »Vyrhávání z papíru nemá sice té ceny jako vstřihování, ale proto není pro kreslení školní beze všeho významu. Hlavní jeho předností jest, že se obejde beze všech nástrojů, není k němu potřebí ničeho, jen prstů.«

Zaključujem svoje poročilo z iskreno željo, naj bi učitelstvo pridno segalo po tej izredno lepi knjigi. Šolska oblast naj pa vpliva na posamezna šolska vodstva, da naroče to delo za učiteljsko knjižnico. Prepričan sem, da bi se pri nas kmalu dvignil risarski pouk, če bi se Filipijeva navodila upoštevala na vsaki šoli, pa bodi ta v mestu ali v gorski vasi.

Drag. Humek.

E. H. Кашкадомова: Методика основне наставе цртања. (По натуралном методу). Са 22 илустрације. — Превео: Мил. Р. Мајсторовић. — Београд, 1921.

To je naslov drobne brošurice, ki jo je v prevodu iz ruskega podal srbskemu učitelstvu marljivi naš sotrudnik Majstorović. Knjižica ima naslednjo vsebino: zgodovinski razvoj risanja izven šole in v šoli, metodo novejšega risanja; ob koncu navaja nekaj ruske, nemške in angleške književnosti o metodi risarskega pouka. Dobro bo služilo to navodilce za prevod od utesnjenega risanja v mrežni razdelitvi na risanje po naravi, spominu in ilustrativnosti; pripomniti pa je, da ne stopa še na ono osvobodeno stališče, ki ga zastopa kak Seinig, Scharrchmann ali Gansberg, da bodi risanje grafično izražanje. Kaškadamova se ustavlja od nemških metodikov pri Lukas-Uhlmannu in G. Sühlerju.

Ob tej priliki, ko so srbski tovarši v gladkem Majstorovičevem prevodu dobili vsaj malo navodilce, bi si dovolil izraziti to-le željo: Naš priznani metodik v risanju prof. Fr. Suher je izdal I. del svoje obširne metodike risarskega pouka pred nekaj leti pri A. Haaseju v nemškem jezi-

ku. Ali res ni podjetnega založnika pri nas, ki bi se lotil te izdaje v našem jeziku, kjer smo na dobrih metodičnih delih tako ubožni?

Pav. Flerč.

Storoindijske basni, bajke in pravljice. (Jataka.) — Priredil: Jos. Suchy. Slikal: F. Plachy. — V Ljubljani 1922. Zal. Splošna del. izobr. zveza »Svoboda«.

O zbirki pripoveduje prireditelj Jos. Suchy: »Staroindijske basni, bajke in pravljice« imenujem knjigo, ki vsebuje pravzaprav prigode iz prejšnjih življenj Buddha-Bodhisattve. Kakor znano, temelji nauk staroindijskega misleca Buddha na prerobenjih, to se pravi, vsako bitje, ki ni doseglo duhovne popolnosti, pride še enkrat ali večkrat na svet in sicer se pojaví po stopnji, ki jo je doseglo v svojem prejšnjem življenju, bodisi kot človek, bodisi kot žival, kot rastlina ali rudnina. Tudi Buddha je bil, preden je kot Vzburjeni (Buddha) odšel v Nirvano (nekaka buddhistična nebesa), v svoji lastnosti kot Bodhisattva, to je izvoljenec za Buddhovo čast, podvržen prerobenju.«

Od 570 prigodb jih je izbral 10, ki so se mu zdele »najbolj značilne«. Ta trditev gre na rovaš prireditelja, za nas je to vseeno, kakor je vseeno, v koliko odgovarjajo prevodi izvrtniku; vesele nas le te lepe basni, ki so izšle v tej zbirki. Naša deca bo zrla v njih le sočnato vsebino in lepe opise, opombe na koncu zbirke ji pojasnijo tuje izraze, lepe ilustracije pa ji še poživijo vsebino. Tako jih sprejmejo in radi jih sprejmejo, kakor je v njih zapisano, da je premišljeval Buddha: »Ljudje so kakor otroci in radi poslušajo pripovedke. Hočem jim zato pripovedovati pravljice, da jim lažje razložim lepoto Dharma (resnica, nauk). Če resnice ne morejo umeti s pojmovnimi dokazovanji, s katerimi sem jo jaz dosegel, tedaj naj se je priučijo, če sem jim jo razložil s prisposodobami.«

G. prireditelj naj napravi naši deci še večkrat veselje s takimi pravljicami, ki jih sprejme, čeprav manj razkošno opremljene. —è.

Da se upoznamo!

Prošlo je dvanaest stoleća od kad su se, po doseljavanu Slovenaca i Srba iz stare domovine u sadašnju, kristalisale prve države naše na slovenskom jugu i ujedno od kad počinje pravi državni život naš. To doba ujedno je i prvi početak naše političke istorije i naše kulturne istorije.

Naša namera ni je da pišemo studije o političkom i kulturnom životu Srba, radi upoznavanja naše braće Slovenaca s nama, već im iznesemo samo izvesna dela, koja će ih najbolje orijentisati u njihovom mišljenju o nama, koje je koliko meni izgleda, malo laskavo.

Biće već nekoliko meseci od kad se začela u meni misao, da bibliografski ukazem na neke interesantne pojave u našoj literaturi i našem životu, tako isto — neminovno interesantnom i za braću Slovenice, koja se svojski trude da nas istinski poznaju. Bez uzajamnog poznavanja neće biti među nama pravog i pravilnog rada, neće biti razumevanja. A smemo li to sada dozvoliti? Nikako!

Dolazak dragog tovariša g. Flere-a, kod mene u posetu, samo je ovu misao učvrstio. Kad sam mu u svom domu pokazivao svoju ručnu pedagošku biblioteku — koja je dosta siromašna — on je sa izvesnom žalošću na duši kazao: »Kako smo vas malo poznavali!« To me je, a i molba g. Flere-a nagnala da ovo napišem što sleduje.

Počecu prvo sa državnim i političkim životom našim, sa našom političkom istorijom.

Jedno od starijih dela, a vrlo opširno jeste:

Istorija srpskoga naroda knj. I. županijsko vreme (600—1159) napisao Pantelija Srećkovič. U Beogradu 1884. 8° str. 468. Knjiga II. Vreme kraljevstva i carstva (1159—1367) u Beogradu 1888 8° str. 963. Ostatak nije izišao.

Istorija srpskoga naroda napisao St. Stanojevič. Beograd 1910. v. 8° str. 385. Nalaze dopunjuje do sada.

Istorija Srba napisao K. Juricek. Prvi deo do 1371. g. Beograd 1911. 5° str.

423 (prevod s nemackog; ostatak još nije izišao na svet.)

Istorija srpskog naroda u slici i reci napisao Milenko Vukičević. Beograd 1921. v. 8° str. 433. Ni je potpuva. Dopunjava se izlazu samo do XV. veka, ali je veoma podesna za učitelje, pošto izlaze dopunjuje i fakta popularno.

Pored ovih dela, najboljih u našoj istoriskoj literaturi — političkoj, do sada još nismo dobili delo, koje će da izloži u svem obimu našu kulturnu istoriju. Ja mislim da je pitanje kraćeg vremena i to će se delo pojaviti. Ima dosta monografija, ali ih mi ne možemo preporučivati ovako iscepkane.

Literaturna istorija je najbolje obrađena u ovim delima:

Pregled srpske književnosti (stara književnost, narodna književnost, dubrovačka književnost) od Pavla Popoviča. Beograd 1920. god., 8° str. 360. Ovo je u logičkoj vezi:

Istorija nove srpske književnosti od Jovana Skerliča (potpuno i ilustrirano izdanje sa 109 slika u tekstu) Beograd 1914 g. 6.8^o str. 526.

Koji se interesuje geografijom i etnografijom srpskih zemalja, preporučujemo sledeća dela:

Knjezovina Srbija napisao M. B. Miličević, Beograd 1876. 8° str. 1253. Nešto zastarelo delo, ali ima ipak i sada dosta dobrih strana.

Sličnih dela gornjem nema. Ogromnog materijala ima u:

Srpskom etnografskom zborniku: Nasejima srpskih zemalja; običajima naroda srpskog; srpskim narodnim igrama; srpskim jelima i pićima; naukaма природним и математичким; naukaма филозофским и филолошким и naukaма друштвеним и историским — koje je izdala »Srpska kraljevska akademija« u Beogradu. Ovi dela ako ne može da nabavi pojedinac, mogu da nabave učiteljske biblioteke. Bez njih ne bi trebala da bude ni jedna.

Filosofija ima dosta svojih radnika. Od najlepših zadnji po istoriji filozofije u Srba jeste:

Filosofija u Srba napisao M. Milošević. Beograd 1904. g. 8° str. 112.

Pedagoška istorija, kao samostalno delo ne postoji. O razviću pedagogike u Srba ima dosta podataka u delu.

Istoriska pedagogika od P. Despotoviča u Beogradu 1904. 8° str. 410.

Postoje i nekoliko pedagoške biblioteke, koje i sada izdaju pedagoška dela, kao:

Учитељског удружења у Србији — Београд.

Коларчева задужбина — Београд.

Педагогијска књижица, уређује М. Шенић, а издаје књижица Рајковић и Ђуковић, Београд, ул. Теразије.

Библиотека »Будућност«, уређује М. Јанковић, Пожаревац - Маиловац.

Педагошка библиографија потпуна не постоји. До 1879 г. изradio је истражи »Педагошку библиографију« г. Ст. С. Станчић, школ. надзорник. Само још ни је дата и штампу.

Од педагошких часописа излазе у Србији: »Учителј« уредник Мић. Станојевић, Учитељски дом, Београд.

Народни подмладак, уређује П. Илић, професор, Студеничка ул. 62, Београд.

Учитељска искра, уређује Драг. Михаиловић, учитељ — Крагујевац.

Нова Школа, уређује Тод. Раденковић — Лесковац (изгледа да више не излази).

Школски напредак, уређује Дим. Ђ. Димитријевић, учитељ — Лесковац.

Од деђјих листова ваља поменути:

Зраци, уређује Вл. Петровић, Студеничка 62, Београд.

Наша деца, Зорка Зринић, Космајска 12 — Београд (стampa се и латиницом).

Завичај, уређује Света Милосављевић, учитељ — Скопље.

Од борбених листова поред »Народне просвете излази и Скопљу »Просветни радник«, уређује га Сава Милосављевић, учитељ — Скопље.

Поред ових поменутих библиотека педагошких постојале су и друге, које су изdale по две-три књиге, па су и умрле. Такав је случај био и са многим педагошким и деђјим листовима, које нећемо помињати.

У додућем чланку поменићемо неке оригиналне радње наших педагога и учитеља, које треба набавати. Преводе којих је више, па сада нећемо помињати.¹

Мић. R. Majstorović,

Iz pedagoške literature.

Gustav Klemm: Kulturkunde; Verl. C. Heinrich, Dresden (M. 28.—). Zgodovinsko, oz. kulturno snov za osnovno šolo podaje v obliki problema: hiša, most, denar, javna varnost i dr. Njegov pouk ni namenjen sistematsko-znanstveno, temveč — kar je za to stopnjo edino pravilno — psiho'osko. Pri krojen je za mestne šole.

Ernst Heywang: Der Geschichtsunterricht in der angegliederten Landschule, Verl. Zickfeldt, Osterwieck, (M 14). Drži se sličnega načela kakor Klemm.

Kawerau: Synoptische Tabellen für den geschichtlichen Arbeitsunterricht.

Wnessing: Geschichte des deutschen Volkes; obe deli v založbi Schneider, Berlin SW. Avtorja obravnavata zgodovino (za višje šole) s kulturnega stališča ter smatrata kot glavni namen zgodovine, da vzgaja k miroljubnosti in bratstvu med narodi.

Kerschensteiner: Die Seele des Erziehers und das Problem der Lehrerbildung; Teubner, Leipzig.

Stein: Erziehungsaufgaben der neuen Schule; Neuwerkverlag, Schlüchtern.

Erziehung zum Menschentum; Weltjugendliga, Berlin.

žari Zdravka Spasojevića, Београд — »Прашке Банке«. Cene nisu označene pošto se zbog nestalnog kursa i one menjaju. M.

¹ Za ove se knjige obraćati u ponudžbni knjižari »Napredak«, Београд, ул. Knez Mihailo, pored ovog vrednoj knji-

B. ČASOPISNI VPOGLLED.¹

I. Pedagoško-znanstveni članki.

Stane Rapè: Vprašanje etičnega izvenkonfesionalnega pouka na ljudskih šolah (Nj. 1922 do 1920) je naslov kratki, a izčrpni razpravi z ozirom na besedilo vidovdanske ustave. Pisec posebej razmotriva vprašanje sistematičnega ali priložnostnega moralnega pouka ter se kakor njegovi viri (P. Barth, Foerster in F. Adler) izreka za prvi način. — Isto vprašanje pogovarja dr. Voj. Mladenović pod naslovom »Moralna nastava u narodnoj školi« (Uč. II, 4); je to članek, ki obravnava vprašanje s filozofskega stališča in ki se opira na Kanta, Jodla in Enkena. — Predvsem na Spencerja se v istem predmetu naslanja Vuj. Petrović v članku »Glavne oblike vaspitne discipline« (Uč. II, 4). — Široki pregled v moralni vzgoji vobče, posebej pa v tem učnem predmetu v Čehih je objavil J. V. Klíma pod nadpisom »Mravní výchova v praksi české školy« (Kom.), ki je izhajal v večih zaporednih številkah let. letnika. Znano je, da se z razpravljanjem v tem vprašanju posebej bavi »Děd, Komenského, naslanja pa se to delo na Češkem na spoznanja in politično izvedbo na Francoskem, filozofska utemeljitov naziranja pa se je prestavila od Nitscheja k Guyan-o, kojega filozofijo karaktizira zahteva po moralni vplemenitvi in napolnjeni življenja s temi idejami. — Splošno narodnovzgojnega značaja je članek M. Herica »Za današnje vojne psihoze je treba vesele mladine (Sl. Uč. 1922/1). — Dr. Tschersig: Politik und Schule (N. E. 1921/22). Šola je — ali bolje: bi morala biti kos življenja. Zato je neizogibno, da je šola poli-

tična. Vidimo ta pojav že pri Grkih: v srednjem veku je bila šola cekovena domena, ker je bila takrat cerkev najjačji politični faktor. Da je šola politična, ni moreča, pač pa ne sme postati strankarska! Otroku naj spozna politična stremjenja, kolikor ga pač interesira, saj se bo moral pozneje politično udeleževati. Učitelj pa mu ne sme nobenega naziranja vsiljevati! — Weiss: Über philosophische Propädeutik und Erziehung zur Kulturarbeit. (N. E. 1922/1). V novejšem času se čimbolj naglašaja pomen samovzgoje, sploh samolastnega stremjenja za izpopolnjevanjem. Zato je pa človeku potrebno, da je čim najbolj poučen, kako reagirajo njegove telesne in duševne funkcije na zunanje pojave. Treba mu znati tudi zavestno logično misliti; poznati mora vezi, ki spajajo njega — samostojno bitje — z družbo; zbuditi mu je treba voljo do obvladanja naravnih sil. S tem je zarisan filozofsko-propedeutični disciplinarni cilj in obseg. Metodika se ne naslanja prvč na zgodovinski razvoj, ker je delal ta često velike ovinke in tudi ni docela verodostojen. — Barge: Autonome Pädagogik. (N. E. 1922/1). Breslavski filozofi so zaprosili tamošnje vseučilišče, da za promocijo loči pedagogiko od filozofije in jo izpraša kot samostojen predmet. Fakulteta je zavrnila prošnjo z motivacijo, da je pedagogika del filozofije in ne more obstajati brez nje. Barge obsoja naziranje fakultete, in to z ozirom na problematično vrednost filozofije in pa na bistvo pedagogike same. Bistvo znanosti sploh ne leži v gotovem stvarnem polju, temveč v stališču, iz katerega posmatramo činjenice. Gotovo je, da je pedagogika tako stališče zase. Če hočemo njen napredek, moramo opazovati dejstva, ki nam jih nudi etika, estetika, biologija, socijologija, logika i. dr. ravno iz tega specifičnega stališča ter presojeti njih vrednost z ozirom na vzgojo. Kot del filozofije mora pedagogika okosteniti; poživlja, izpopolnjuje se samo kot samostojna disciplina in v ozki zvezi s prakso.

¹ Kratice: Nj. — Njiva. — Sl. Uč. — Slov. Učitelj. — Novi Zap. — Novi Zapiski. — Uč. — Učitelj. Kom. — Komenski. — N. E. — Neue Erziehung. — N. B. — Neue Bahnen.

II. Iz šolskega dela.

Týden mravanký (Kom. 1922/5-8) je naslov daljšemu spisu, ki podaja dnevne učne slike za ves teden v sistematičnem moralnem pouku. — Iz računskega pouka bi bilo nekako stopnjujoče opozoriti na naslednje tri članke: M. Heric »O razmišljevalni (spekulativni) in praktični metodi dividiranja z desetinskimi števili (Uč. II./4), kjer pisatelj zapašča zastarele metode kot preživele, povdarja pa psihološko, vzgojno in praktično stran spekulativne metode. — Fr. Lužnik: K reformi računskega pouka (Sl. Uč. 1922/1). Opiraje se na moderno vzgojno zahtevo, da je s šolskim delom dvigati življenjske moči, sestavlja L. v svojem poročilu kot zahtevi reformatičnega dela pri računskem pouku: 1. da učenčevo pasivno, receptivno delo v računskem pouku zmanjšamo na minimum ter ga nadomestimo z aktivnim, produktivnim delom; 2. da zajemaj učitelj učno snov vsekdar iz interesne sfere učenčeve, da čuti učenec sam potrebo, prisvojit si jo. Članek, ki se nadaljuje, obravnava tu elementarno računstvo in početka ustnega in pismenega računanja; še večjo vrednost bi spis imel, ako bi se še bolj naslanjal na lastno preizkušanje. — Zander: Rechnen und Berechnen (N. B. 1922/1). Ta članek se ozira pred vsem na snovno razdelitev pri računskem pouku. Kakor drugače ni mogoče, priznava potrebo sistematičnega prestopka, pristavlja pa, da to ni vse, kar od tega pouka potrebuje življenje. To rabi ne le spretnosti v računanju, marveč še bolj spretnost v izračunavanju. Prva se naslanja na izrabo intelekta, druga na izobrazbo, ki jo terjata življenje. Zato piscu za postopek v računskem pouku ne zadostuje le ponazorovanje številnih pojmov, nego terjata ponazorovanje vseh pojmov, ki nastopajo v praksi računanja. Iz tega vzroka zametava uporabo, kakor jo nudi računica, in priznava vrednost le uporabi, ki jo v šolo direktno uvaja življenje; tako nastopa strogo formalistično sistematski duh in se

veže s praktičnim pojmovanjem resničnosti. — W. Steiger: Aus einer Bihelfabrik (N. B. 1922/II.). Ideja, ki se v spisu razpleta, je ista, kakor jo obravnava v let. »Pop.« H. Pfeiferjeva v svojem »Elementarnem pouku v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti«; samo da sega že v oni stadij, ki ga Pfeiferjeva obljublja za bodoče: opis začetnice in njene postanka je to, kakor so jo otroci ilustrirali in napisali sami. Prej ilustrirali; kajti ilustracije dajo snov, ki jo napis opisuje. Najprvo se konkretnosti opisujejo s posameznimi besednimi oznabami, potem v stavkih, nato nastopajo prav tako abstraktni pojmi. Postopek je tedaj: od svobode k vezanosti. Kot prve črke rabijo antične. O uspehu tega načina pouka pravi pisec, da nudi tiska začetnica duševno hrano mesto čitvne krme, v šolo pa vstopa življenje in se ohranja medsebojni stik. — Dr. O. Schreifmann: Zum freien Aufsatz (N. B. 1922/3). Člančič, ki navdušuje za prosto spisje, pravi v tem, da je »najbistvenejše v novi šoli«; temu pritrjujemo in pravimo celo, da je to kulturnacijska točka vsega šolskega dela in sicer v vsaki šoli. Kadar spoznamo to vsi in vsi razumemo, ne bo več prepira v stari in novi šoli. — L. Müller:

Technologiestunden in der Schule. (N. E. 1/1922). Opozarja na važnost tehnologije orodja v šoli. Resnica je, da poznavajo ljudje prav malo detajle na orodju, ki so često bistveni, tako n. pr. vbočeni notranji strani pri škarjah, oblika žepnega nožička itd. Zanimivo je učno postopanje, ki ga navaja pisateljica iz svoje prakse: stvari situacijo za potrebo kakega orodja in učenci morajo iskati izhod iz nje, seve brez dotičnega orodja. Pri tem prehodijo često sami ves kulturni razvoj. Ta način jih uči spoznavati in spoštovati človeško ustvarjalno silo. Poslužuje se tudi opazovanja predmetov: učenci popisujejo in razlagajo. — Vidimo, da se iz navedenih malenkosti da črpati kapital. Učitelju, ki hoče nastopiti to pot, priporoča zelo obširno delo: Schurtz: Kulturgeschichte der Urzeit; das Buch der Erfindungen. Lotte

Müller: Deutschunterricht in der Arbeitsschule. — W. Methfessel: Der Fahrplan im Unterricht. (N. E. 1/1922). Šola, ki ne seznanja učencev z voznim redom, sploh z modalitetami pri vožnji z železnico, napravi veliko vrzel. Ni pa samo nujna potreba, ki zahteva spoznavanje voznega reda, važen je isti tudi kot koncentracijsko sredstvo, osobito za računstvo (voznina, oddaljenost, časovni rač.), zemljepisje in zgodovino.

III. Iz šolske organizacije.

Мих. М. Станојевић: Закон о народним школама (Vč. II/4). Pravzaprav je čudno, da naletimo v pedagoških revijah tako redkokdaj na kak članek, ki obravnava eno najvažnejših vprašanj naše dobe. Vse to delo smo prepustili političnošolskim listom, ki zadevo tudi najčešče razpravljajo s politično šolskega vidika, opuščamo pa programatično in načelno razpravo. Morebiti je vzrok tudi vest, ki se vsak hip pojavlja iz naučne centrale in njene okolice, kako da to zakonsko delo napreduje, potem pa uskočimo v javnost z vprašanji, ki so videti najbolj pereča: da te razprave čimpreje zagledajo beli dan, jih priobčujemo v listih, ki izhajajo hitreje in pogosteje, kakor more to revija, vezana na daljše roke. — Zgoraj označen članek je ponatis Stanojevičevega govora na učiteljski skupščini UJU v Zagrebu 1921 in se peča z načrtom, ki ga je v l. 1921 izdelala učiteljska komisija pri ministrstvu prosvete v Beogradu. — Dr. Fr. Goršič: Koliko zavodov za gluho-nemoro dečo potrebujemo v Sloveniji? (Novi Zap. 1922/2) Na uradnih statističnih podatkih, ki so gotovo dovolj točni, pregleduje pisec naše sedanje stanje takih zavodov in prihaja do zaključka, da edini zavod v Ljubljani ne zadostuje, marveč vsaj še eden, kateremu odloča mesto v Mariboru. — Dr. Fr. Goršič: Nekoliko podatkov o slepih deci v Sloveniji. (Novi Zap. 1922/2). Z istega stališča kot prejšnje motri pisec to drugo vprašanje. Za slepce pač za sedaj zadostuje le en zavod, s čudom

pa izvemo ob koncu poročila, da zavod za slepe v Ljubljani — še ni podržavljen.

V. Drugačni članki.

E. Stoklas: Z Jugoslavije. (Kom. 1922/2). Kratak opis daje precej izčrpno poročilo o naših kulturnih in kulturno-političnih razmerah zadnjih dni s posebnim ozrom na Slovenijo. Želeli bi le, da se taka poročevalska služba obojestransko razširi in pomnoži.

Gesamtunterricht. (N. B. 1922). Zdi se nam primerno, da opozorimo posebe na ta naslov. »Neue Bahnen« nam izdaja namreč v vsaki svoji številki, kot v straneh posebe označeno prilogo, ki tvori nekaj listov za knjigo pod gornjim naslovom. V letošnjih zvezkih se je pod gornjim zaključil razgovor v splošnem pouku, sedaj priobčuje pod istim poglavjem E. H. Wohlrab učni poizkus: »Robinson in meinere Schule«. O priliki pogovorimo te spise posebe. — Poleg Gesamtunterr.-a izhaja v istem listu v isti obliki »Pädagog. Wegweiser«, ki obravnava sedaj že dalj časa »Lebens- u. Religionskunde«.

Prerod. Glasnik za нравno povzdigo naroda. — Z namenom, da se dvigne slovenski narod, da bo narod poštenjakov, je jel izhajati list. Spisi in članki v 1. in 2. številki kažejo resno stremljenje. Zaradi njegovega namena želimo listu mnogo uspeha in dobrih starih, posebno poljudno-znanstvenih sodrušnikov. Na list se bomo ozirali tudi nadalje.

C. TO IN ONO.

O smotru narodne šole. Od preobrata sem zaznamujemo že nekaj zakonskih načrtov za narodne šole, oziroma največ za ono njihovo vrsto, za osnovno šolo. Vsak teh načrtov ima izražen smoter — skoraj bi se dalo reči: po svoje.

Oglejmo si jih. 1. »Namen šolstva je enotna etična in narodna izobrazba vse narodove mladine. Izobrazba zadeva vzgojo in pouk ter telesno vzgojo. Vzgoji je naloga, buditi etične sile in ustvarjati podlago socialnega mišljenja, čustvovanja in hotenja; pouku razvijati v mladini potom umskega in ročnega dela individualne sile do samostojnosti; po telesni vzgoji v šolstvu pa se krepiti mladina telesno« (Gangl-Fleretov načrt). — Anketa, ki je pri viš. šol. svetu

v Ljubljani l. 1919, sestavljala na podlagi tega svoj zakonski načrt, je izpromenila v bistvu pri tem smotru besedilo v začetku tako, da je stavila mesto »enotno etično«, »versko-mravno izobrazbo«. — Načrt »Prosvetnega odbora« v Beogradu iz l. 1919, označuje namen: 2. »Smoter narodne šole je, da vzgoji deco v narodnem in moralnem duhu in da jo pripravi za državljansko življenje, a posebno, da širi pismenost in prosveto v narodu.« — Načrt, izdelan na temelju tega osnutka od »Zav. jugoslov. učit. v Ljubljani« v l. 1920, pravi: 3. Smoter narodnega šolstva je, da vzgoji deco v narodnem in versko-etičnem duhu, jo pripravi za državljansko življenje ter ji ustvari podlago socialnega narodnega mišljenja, da širi prosveto in pismenost v narodu ter ga vzgaja telesno. — Projekt zakona učiteljske komisije pri min. prosv. l. 1921.: 4. Narodnim školam je zadatak, da vaspitanjem omladine u duhu nacionalnog i državnog jedinstva i verske trpljivosti daju opštu osnovu za moralni i praktični život i dalje usavršavanje. — Radojevičev projekt: 5. »Osnovna škola širi u narodu pismenost i prosvetu, razvija nacionalnu i gradjansku svest i versku trpljivost; utrdjuje moralna načela za praktični život i osnove za dalje usavršavanje.« — Ta slednji smoter si je osvojil tudi Glavni prosvetni svet pri svoji predelavi Radojevičevega načrta.

Ako promatramo te do sedaj izražene smotre, izluščimo iz vseh lahko naslednje kot skraćeno: 1. moralno (etično) vzgojo, 2. pouk; tedaj moralno in intelektualno vzgojo. Stvarno pogrešamo torej v nekaterih teh načrtov povdarjeno telesno vzgojo, kar moramo smatrati za nedostatek vočigled temu, da se ostale vzgojne panoge izrecno povdarjajo. Vsebinsko najširši je prvi navedeni smoter, nočem pa s tem trditi, da je najboljši izražen. Vobče je treba omeniti, da smoter, izražen v zakonu, ni nikaka določba, kakršne so, oziroma morajo biti ostali zakonski členi. Navedba pedagoškega smotra je program, ki hoče dati smernice za izvedbo ostalih zakonskih določil, težko pa da bi v katerem šolskem zakonu bil smoter izražen tako, da bi nalogo šolstva označeval znanstveno dovršeno. Take izjave niso znanstvene definicije, zato je koncem koncev vseeno, kako se smoter izjavi: vsebovati pa mora točno in jasno vsaj te tri zahteve: moralno, intelektualno in fizično vzgojo; primerno je opozoriti tudi še na socialno vzgojo.

Ne zdi se mi niti potrebno, da bi smoter te tri zahteve moral z besedami iz-

ražati, pač pa jih mora vsebovati, ozir. s svojo stilizacijo ne izključevati. V tem smislu sta se objavila pri nas naslednja dva smotra: 6. »Ljudska šola vzgajaj otroka tako, da bo takrat, ko doraste, v stanu se samostojno udeleževati gospodarskega in duševnega življenja narodnega (dr. Ozvald)« in 7. »Ljudska šola vzgajaj otroka potem verskonravne vzgoje tako, da bo takrat, ko doraste, v stanu se samostojno in vzajemno udeleževati gospodarskega in duševnega življenja narodovega (Slom. zveza).«

Prvi teh dveh smotrov ne izključuje ne moralne ne intelektualne ne fizične in ne socialne vzgoje, dasi ne podčrtava izrecno ne te ne one; a vsebuje jih in sicer vsebuje povsem izrazito. Poleg socialne boljše: socialno - nacionalne (»življenje naroda«), že predpisuje tudi za pouk individualno vzgojo (»samostojno«), tako da je programatično izražena v smotru smernica celokupne vzgoje in pouka. Za moralno vzgojo ne predpisuje nikakega načina, zadostuje mu, da se doseže kulturno, t. j. etično življenje (»udeleževati se duševnega življenja...«). Ako smotri to etično življenje narodno na izraziti konfesiji, ne izključuje besedilo niti te konfesije; stoji pa s svojo širokostjo tudi na ustavnem stališču verske strpljivosti.

Manj dober je stvarno drugi navedeni smoter, ker deloma utesnuje nota vzgoje, deloma brez potrebe povdarja nekaj, kar je že povedano. Očividno mu služi za podlago dr. Ozvaldovo široko besedilo, ki ga ga je utesnil pri moralni vzgoji z »verskonravno vzgojo«; z besedo »vzajemno« pa je brčkone hotel posebe povdariti socialnovzgojni značaj, ki ga Ozv. besedilo itak vsebuje.

S tem, da sem navedel razna besedila, sem imel namen opozoriti na zaključek: smoter šolstva se v zakonu izraža (kadar se izraža, francoski šolski zakon n. pr. ga ne navaja izrecno) lahko na dva načina: da l. označi v širokem besedilu te smernice (dr. Ozvaldov), 2. da te smernice izvede tudi podrobneje (Gangl - Flerè). Dobro je oboje, a zdi se mi, da je vsako po svoji plati boljše: Prvi način pušča več svobode razmeram in naziranjem, ki tekom dob izpreminjajo namen šolstvu, drugi očrtava izvajalcu zakona za dobo, za katero je zakon prikrojen, natančnejšo pot ter mu tako boljše omogoča zakonovo izvedbo. Pri tem ko pri onem načinu gre v prvi vrsti za precizno stilizacijo, ki mora povsem izčrpno iznesti program šolstva, ne sme pa se pri občem izražanju pustiti zavažati tudi še enostransko do specializiranih zahtev (n. pr. 2., 4., 5. in 7. navedeno besedilo).

Pav. Flerè.

O potrebi bibliografije pedagoške literature Slovenaca, Hrvata i Srba. (Jedan konkretan predlog na razmišljanje.) Udruženje jugoslovenskog učiteljstva ima višestruke zadatke, koje ono ili samo ističe, ili mu se oni, po sili okolnosti, sami naturaju. Dosadašnja akcija u našem udruženju svodi se na organizovanje administracije udruženja i na borbu za profesionalno moralno i ekonomsko uzdizanje. Ovome služi naročito akcija naše borbene i stručnonaučne štampe koja teži i progresu u oblasti obrazovanja i vaspitanja.

Samo da li se u ovome ima onoliko uspeha, koliko se želi postići? Svakojako ne! Pitanje organizacije naše stručnonaučne štampe predstavlja jedan vrlo i tugaljiv i delikatan problem. U tom pogledu naši drugovi Slovenci imaju već jedno kristalisanu principijelno gledište. S njim sam načelno bio i ja složan, kad sam na prošlogodišnjoj zagrebačkoj, skupštini to pitanje pokrenuo svojim konkretnim predlogom, koji je »odbačen« za bolja vremena. No o tom pitanju drugi put.

U vezi sa ovim pitanjem udruženju jugosl. učiteljstva nameću se — kao što smo rekli — i druga pitanja, koje ono našom inicijativom i saradnjom može lagano i sigurno rešavati. Među ovim pitanjima najveće vrednosti ima pitanje: o proučavanju pedagoško školske i profesionalne prošlosti u Slovenaca, Hrvata i Srba. Niko nije pozvaniji i nikome ona nije potrebija do nama — narodnim učiteljima.

Spremanje jednog solidnog, detaljnog i kritički pregledanog materijala, iz ranijih naših prosvetnih i profesionalnih momenata, znači, što i sastavljanje građe za istoriju ovih momenata, građu za kulturnu istoriju našu.

Nije dovoljno da se samo produži rad orde, gde smo stali, nije dovoljno tražiti samo nove orijentacije i ispitivati njihovu potrebu i korisnost, već je nužno, baš zbog same budućnosti, da se naša prošlost — u pomenutom pravcu što svestranije, kritičnije, detaljnije i skretnije prouči. Danas i huče moraju raditi za sutra. Naša energija, upravo energija izvesnog dela naših učitelja neka bude, za izvesno vreme, upućena na probiranje i sređivanje ove građe, koja će poslužiti, kao solidan fundament za grandioznu historiju pedagoških ideja i školske organizacije u Slovenaca, Hrvata i Srba i historiju profesionalnih organizacija učitelja Slovenaca, Hrvata i Srba.

U ovom radu neće se često naći divnih momenata, ali to u analitičkom radu ne znači mnogo. Sintetičan rad oka-

zaće najbolje šta je do sada urađeno na svima poljima označene naše prošlosti. Uticaji germansko - romanske civilizacije baš će dokazati da u našim žilama sada teče ista i čistija, bratska krv, koja nas je spasla u stoletnoj kulturnoj i političkoj borbi, da ne izumremo na vratima Istoka i Zapada. On će razbiti u najsitnije komade mnoge zablude, koje su vladale izvesnim periodima i izvesnim ličnostima.

Potreba ovih radova je, što i potreba hleba nasušnog. Tu se oseća duhovna glad u nas. Svestranost upoznavanja kod nas ne postoji, a to nas zadržava, da se iskrenije zbijemo u guste redove boraca za našu novu jugoslovensku kulturu i novu svetliju jugoslovensku misao, bez prioriteta, bez zaziranja, punu iskrenosti i potpune jednakosti. Ovaj će nam posao najbolje oceniti sve naše nacionalne ambicije, sve peripetije, svu našu akciju i reakciju, sve diferencije i uzvišenosti i nezvišenosti pojedinih krajeva, epoha, ljudi.

Kako će se izvršiti ovaj grandiozan posao, koji premaša snage pojedinaca, makar te snage bile i ogromne i genijalne? Kolektivnim radom svih nas, kolektivnim radom izvesnog broja desetina, ili stotina učitelja. Glavno je skupljanje materijala — ostalo će biti lakše. Zato svi Vi, koje rukovodi i oduševljava ova ideja, svi Vi, koji u sebi imate volje, savesnosti i tačnosti pregnite na ovaj posao.

Pokušala već ima. Samo njih treba proširiti, a delom produžiti. Specijalne monografije o pojedinim pedagoškim piscima rađene su samo na osnovi njihovih dela. Dela nisu dovoljna. Čovek je, kao i delo produkt sredine i raznih uticaja i mišljenja, sen temperamenta i razuma pišćevog. Pisac nije samo produkt svoje nacionalne sredine, no i sredine drugih naroda u kojih se ili školovao, ili čije je pisce izučavao.

Ali s koga kraja treba početi ovaj posao? Kakav je plan njegovog izvođenja? Hoćemo li mi imati sprema i sposobnosti da mu skupljamo građu? Odgovor je sledeći.

Za sada se aktivnost desetina i stotina učitelja može kretati samo u pravcu pribiranja fragmentarne građe, na pribiranju pedagoške bibliografije u literaturi Slovenaca, Hrvata i Srba.

Koliko je meni poznato na ovom polju bilo je rada u nas Srba: »Српска Библиографија за новију књижевност од 1741 до 1867«, »Библиографија српско хрватске књижевности од 1869—1878 г.« Ст. Новковића, »Библиографија српске и хрватске књижевности 1883 у др. Д. Посниковића I, др. прилози Дан. А. Živaljevića, Ljubomira

Stojanovića, Uroša Džonića i, dr. to dokazuju.

Ovaj rad će poslužiti, kao odličan materijal za izradu nove pedagoške bibliografije, koja se ima raditi po piscima, na sledeći način:

Oko jednog pisca moraju se grupisati sva njegova originalna i prevedena dela i to pod a) čisto pedagoško-didaktička, pod b) čisto psihološka, pod c) čisto filozofska (logika, istorija filozofije, estetika, gnosologija) pod d) metodičko-praktična, pod e) udžbenici, pod f) dečja literatura. (Evo kako će se beležiti dela bibliografski: 1. **Dr. K. Ozvald**, Srednješkolska vzgoja. (Prosvetna knjižnica urejuje Vladimir Knaflić, zvezak 63 (VII, 3), Gorica, 1922, srednja 8°, str. 123, cijena (?). Goriška Tiskarna. A. Gabršček; 2. **Stjepan Basariček**, Pedagogija. IV. knjiga. Povijest Pedagogije. Treće sasvim pretrađeno izdanje. Cijena 5 kruna, Zagreb 1916, velika 8° str. 425 + IV. Naklada Hrvatskog pedagoškog-književnog zbora, Tiskara i litografija S. Albrehta, Zagreb; 3. **Милош Р. Милошевић, професор**. Општа културна педагогика као наука, која чињенице васпитања испитује на културним појавама у расвитку индивидуалног и колективног духа. У Београду 1911. вел. 8° XVIИ + 613 + IV. 145 издање Задужбине Н. М. Коларца. Цена 10 дина. Нова штампарија »Давидовић« Београд).

Pored ovoga iz raznih časopisa poraditi sve rasprave, članke, prikaze, knjižke istoga pisca i pridodati ih gornjim, po označenoj klasifikaciji. Označiti gde je štampano na sledeći način: 1. **Dr. K. Ozvald**, Kaj je in kaj mi ljudska univerza, »Popotnik«, štev. 1.—2. (1922), str. 1—11. Letnik XVIII.; 2. **Radiša M. Stefanović**, Razvitak govora kod djece. Napredak sv. I.—IV., str. 17—20. Tečaj LXI (1920); 3. **Др. Паја П. Радосављевић**, Француска педагогија, »Учитель« бр. 6, стр. 367—372 год. II. (1922.)

Mora se priznati da će mnogi članci, recenzije, ili kritike — rasturene po raznim časopisima, nedeljnim i dnevnim listovima — biti bez potpisa, ili pod izvjesnim pseudonimom. Ovdje je potrebna velika obazirnost. Naposljetku bolje je i ne umeti nekaj članak u bibliografiju izvesnog pisca, nego ga umeti, kad se pozitivno ne može utrditi, da li dotičnom piscu pripada.

Čestji su slučajevi da su naši pisci pisali i na stranim jezicima pojedina dela, ili rasprave, kritike. Po gornjoj šemi i njih raditi i pridruživati u odgovarajući odsek.

Dešava se da su članci i dr. naših školskih ljudi, ili pedagoga, i prevedeni na strane jezike. Potrebno je i to bibliografski označiti. (N. pr. Davorin Trstenjak u »Napredku« tečaj LI sv. I »Energičan učitelj« — prevedeno na ruski u časopisu »Педагогический сборник«, издательство Главного управления и военно-учебного заведения. Фебром 1912. Санктпетербург. Prevedeno je pod napisom: »Энергичный учитель«, od strane Н. Бахтин, strana 247-250.)

Tako isto bibliografski označiti sve što je o jednom piscu u napisano, bilo u delima, bilo u recenzijama i kritikama, a tako isto i na stranim jezicima u ovom smislu. Često će se uneti samo jedna napomena, ali će i ona dobro doći.

Dragoceni se podaci mogu dobiti i od piščevih sorodnika, prijatelja i poznanika, kao i iz službenih podataka u toku njegove karijere.

Arhivski rad je jedino mogućan u državnoj arhivi, kao i arhivama drugih državnih i prosvetnih institucija. Za bibliografiju je potrebno navesti godinu, numeru (raspisa, programa, zakona, naređenja) i sve ono što olakšava da se dotični dokumenat nađe. Ukratko sadržaj raspisa.

Za rad na bibliografiji, koja će biti potsetnik za izučavanje naše profesionalne prošlosti biće mnogo štampanih podataka u učiteljskim listovima. Njih klasificirati po temi, koju obrađuju. Arhive udruženja — centralnog odbora i odbora povereništava, kao i sreskih (kotarskih) sekcija takođe su dragocen materijal, koji treba klasificirati u duhu iznetog principa.

Na ovakov način izrađena bibliografija postaće odličan fundament, prvo za izradu dobrih monografija o pojedinim piscima, drugo kao podsetnik za one koji žele nešto da pišu — u opšte — kod nas, i treće kao najsolidniji osnov za pisanje Historije pedagogike i Historije učiteljske organizacije.

Što bi se još sada htelo sa ovim člančićem jeste i to, da naši listovi i časopisi već sami počnu bibliografski da beleže knjige i dr. spise, po iznetom šablonu.

Poznavajući dobro kulturu i predusretljivost gg. Flereca, Čajkovca i Stanjevića i dr. urednika učiteljskih listov, mi se nadamo da će oni otvoriti stupce svojih listova ovim bibliografijama najpredusretljivije. To im imperativno nalaže i njihova urednička dužnost.

Završavamo ovaj člančić s apelom na sve učitelje, kojima je draga naša prošlost, da se late ovog blagotvornog posla — posla koji će i naš stalež predstaviti u

očima ostalih kulturnih ljudi, ne kao stalež koji voli mnogo da govori, nego kao stalež, koji voli mnogo da dela, kao stalež akcije.

Mil. R. Majstorović.

Pritožbe staršev. Zelo potrebno in koristno bi bilo, ko bi učitelji izvedeli sodbo učencev in staršev o svojem šolskem delu. Marsikateri pedagoški in metodiški pogrešek bi se popravil; saj ima vsak učitelj najboljše namene in pogreške dela nehote, največkrat tudi ne vede. Nadzornikovo kratko nadzorovanje ne zadostuje, da bi opazil in odpravil pogreške. Za spoznanje in odpravo pogreškov bi trebalo vsakdanjega opazovanja in opozoritve pri vsakem poedinem slučaju. To bi bilo mogoče le, ako bi starši zasledovali šolsko delo in opozarjali učiteljstvo na nedostatke. Žalibog je malo staršev, ki se zanimajo za šolske dogodke, še manj pa jih je, ki bi odkrito povedali učitelju svoje mnenje. Večkrat ljudje v gostilni ali kje drugje med seboj zabavljajo čez šolo. Tistim, katerih se to tiče, t. j. učiteljem pa tega nikdo ne pove. Večina staršev je v vzgojnih vprašanjih tako neizobražena, da si nasproti strokovnjaku ne upajo zastopati svojega mnenja. Učitelju svojega otroka pa že celo nič ne rečejo, ker se bojijo zamere. In vendar imajo čisto praprosti ljudje dostikrat zdrav razum in popolnoma pravilno sodbo, ki bi zaslužila upoštevanje.

Zato jaz na železnici in drugod v razgovoru z neznanimi ljudmi, ki ne vedo, da sem šolnik, prav rad napeljem govor na šolo. Tako se vendar včasih sliši nepopadena resnica. Na ta način sem nedavno izvedel nekatere pritožbe, ki jih javljam učiteljstvu in šolski oblasti v upoštevanje. Prva teh pritožb je naperjena proti menjavanju učiteljev med šolskim letom. Vsi vemo, da je to škodljivo; izogibljemo se temu kolikor mogoče. Dostikrat je menjavanje učiteljev med šolskim letom res neizogibno. Javnost tega ne ve in starši iščejo vzroke v osebni komodnosti ali v drugih sebičnih razlogih učiteljev. Včasih je ta sum tudi opravičen. bolezenski dopust premalo utemeljen, premestitev pre nagljena. Potrebno je, da se temu vprašanju posveti več pozornosti, da se menjavanje učiteljstva med šolskim letom kolikor mogoče omeji.

Dalje tožijo starši, da otroci doma delajo risbe in barvajo po cele ure. Boljši risarji delajo risbe tudi drugim; s tem prevarijo učitelja in izgubijo mnogo dragocenega časa. Učitelji zahtevajo to domače risanje, da bi mogli pokazati čim največ

risb na koncu leta. Domače naloge iz drugih predmetov se navadno ne klasificirajo, v redkih slučajih klasificiranja pa dotični red v primeri z drugimi ne pride tako do veljave, zato učenci tudi ne koristijo preveč, če si da domačo nalogo napraviti od drugega. Vse drugače je pri risbah. Učitelj na koncu leta največkrat ne ve, katero risbo je učenec dovršil v šoli, katero doma. Nekateri učenci ne oddajo sploh nobene v šoli izdelane risbe, temveč si jih dajo napraviti izven šole. Te risbe potem niso dokaz učenčeve sposobnosti, še manj na učiteljevega učnega uspeha.

Slišal sem tudi, da se na neki šoli zahteva dialektično izgovarjanje končnice — u namesto pisanega — I zlasti pri glagolih (bil, delal itd.), izgovarjanje čistega — I se naravnost prepoveduje. V zadnjih letih se je mnogo rodbin preselilo iz raznih krajev n. pr. v Ljubljano, otroci so iz prejšnje šole navajeni na čisti izgovor in, če so stari nad 10 let, se težko privadijo drugemu izgovarjanju, ki doma v rodbini ni običajno. Starši so me celo vprašali, ali je ta način izgovarjanja predpisan, ker se baje zahteva zelo kategorično. Zdi se mi, da je takšno prisiljeno dialektično izgovarjanje hujše pačenje za tistega, ki je vajen drugega narečja, nego izgovarjanje na — l, ki je utemeljeno v pisavi.

Končno še naj omenim pritožbo, da so na meščanskih šolah nekatere premlede učne moči, ki še nimajo dovolj šolske prakse. To je razumljivo; učiteljstva z meščanskošolskim izpitom ni bilo, starejši se k izpitom niso javili, učna uprava je morala vzeti mlade moči.

Zeleti bi bilo, da bi se starši večkrat oglašali in odkrito stvarno povedali, če jim kaj v šoli ne ugaja. Šola je javna zadeva in važnejša nego marsikaj drugega, o čemer se pišejo dolgovezni članki. F. V.

Kaj se zahteva za sprejem v srednjo šolo? Avstrijski organizacijski statut za gimnazije je star nad 70 let, sprejemni izpiti za srednje šole pa so 20 let mlajši. Leto za letom javljajo srednješolska ravnateljstva, kaj se zahteva pri sprejemnem izpitu:

»Iz veroznanstva toliko znanja, kolikor se ga more pridobiti v prvih štirih letnih tečajih ljudske šole; v učnem jeziku (nemškem, oziroma slovenskem) spretnost v čitanju in pisanju, znanje početnih nauk iz oblikoslovja, spretnost v analizovanju prosto razširjenih stavkov, poznavanje pravopisnih pravil; v računstvu izvežbanost v štirih osnovnih ra-

činskih načinih s celim številom. (Dobesedno prepisano iz letnega izvestja I. državne gimnazije v Ljubljani l. 1906. Starejšega letnega izvestja s slovenskim naznanilom o začetku šolskega leta nimam pri roki.)

Te zahteve vsebujejo:

Iz slovnice: poznanje besednih vrst, sklanjatev samostalnikov, pridevnikov in zaimekov, stopnjevanje pridevnikov, spregatev glagolov, poznanje stavkovih členov v prosto razširjenem stavku. (Iz lastne ljudskošolske dobe se spominjam, da smo se v trirazredni ljudski šoli učili tudi o prirednji in podređji; pogojni, posledični stavki in drugo so mi v spominu še iz ljudske šole, v gimnaziji se slovenske slovnice sploh nisem učil, ker mi je bilo že vse znano.)

Iz računstva: točno znanje male poštevanke in njena brezhibna poraba pri množenju in deljenju. K temu dodajem, da se zaradi spoznanja učenčeve bistrosti pri pismenem sprejemnem izpitu iz računstva dajejo priproste uporabne naloge, pri katerih učenec mora pokazati spretnost v najpreprostejših sklepih. Pri ustnem izpitu izprašujemo tudi veliko poštevanke, n. pr. 7×18 , da vidimo, kako učenec obvlada števila.

Vse te stvari mora učenec znati gladko in samostojno, ne da se mora vleči iz njega.

Ne more pa se zahtevati, da bi ljudska šola izrecno pripravljala za srednjo šolo. Vestno delo v ljudski šoli in strogo pravilčno ocenjevanje učencev je indirektna priprava. Nezasluženi dobri redi ne smejo staršev zapeljati da dajo otroka študirat, potem pa se izkaže, da ni sposoben za študij.

Toliko na kratko tistim, ki ne vedo, kaj se zahteva od učencev pri sprejemu v srednjo šolo. Dr. Tomlinšek je v »Popotniku« XXXIII. (l. 1912) str. 364 objavil nekaj primerov pismenih sprejemnih izpitov. Nemščina se danes seveda ne zahteva.

F. V.

K III. mednarodnemu kongresu za moralčno vzgojo v Ženevi.¹ Organizacijski odbor III. mednarodnega kongresa za moralčno vzgojo se je odločil priključiti kongresu, čitalnico in razstavo, katerih program in obseg bi bil približno naslednji:

Čitalnica.

I. Dela (knjige, članki, brošure) kongresovih članov.

¹ Glej »Pop.« 1922, št. 1/2, str. 39!

II. Majhne knjižnice, vsebujoče 12 knjig o moralčni vzgoji, sestavljene po nasvetu najodličnejših osebnosti različnih narodnosti oziroma po družtvih na podlagi glasovanja.

III. Zgodovinske učne knjige; Učne knjige za moralčno vzgojo (verske ali laične); Čitalnice (uporabljane v državah zastopanih na kongresu).

IV. Vzgledi, ki jih ni posnemati; Knjige, časopisi, mladinske knjige, škodljive razvoju mednarodnega duha ali državljanske vzajemnosti, oziroma dela, potvarjajoča zgodovino (označena po kongresovih članih).

V. Vzgledi, ki jih je treba posnemati; Dela, ki značijo stremeljenja v kongresovem smislu. Posebna dela, pripravljena po kongresovih članih.

VI. Novosti; Dela o obeh sujetih kongresovega dnevnega reda, objavljena po l. 1912. (Kongres v Haagu.)

Razstava.

Prireditelj nimajo namena ustvariti sistematično in popolno razstavo, toda pisatelji in združenja se vabijo, da razstavijo slike, grafike, knjige etc., v kolikor je na razpolago prostora in, če je temu komisija prihrdila.

Knjižarna.

Poseben katalog bo vseboval dela, ki se še dobe v knjižarnah, in njih ceno. Na razpolago bodo katalogi knjigotržcev raznih držav.

K temu pripominja organizacijski odbor v Ženevi, da je računati na sodelovanje narodnih odborov. Vsakemu med njimi bo na srcu, da svoj državo pri kongresu kolikor mogoče dostojno predstavlja. Vkljub temu v naslednjem nekaj misljaljev, služočih programu kot komentar.

K točki II.: Narodni odbori morajo najti način organizacije glasovanja v enem ali v več pedagoških združenjih, stavljajoč jim sledeče vprašanje:

Katerih 12 knjig si naj nabavi mlad učitelj, ki si hoče ustvariti knjižnico, če se postavite na stališče moralčne vzgoje?²

K t. III. in VI.: Splošno sodelovanje neobhodno potrebno. Gotovo bodo založniki in avtorji posvetili več pozornosti pozivu, prihajajočemu od njih.

² Pri nas bi lahko razpravljala o tem poedina okrajna učit. društva. Eventualne odgovore sprejema »Ped. didakt. krožek« v Mariboru. Čankarjeva 5.

vih rojakov, kakor pa klicu, donečemu iz tujine. Lahko jim to zagotoviti, da jim bo naša razstava delala gotovo reklamo, ker bo s čitalnico zvezana knjižniška služba v svrhu sprejemanja naročil.

K t. IV. in V.: Vrednost teh oddelkov bo odvisna od živahnosti zanimanja, ki ga bodo pokazali naši dopisniki iz različnih dežel napram poizkusu podkrepiti naš kongres s tem, da pokažejo njega potrebo (odd. IV.), in pomagati naporom pionirjev moralčne vzgoje v zmislu mednarodnega duha (odd. V.).

Prisiljeni smo prositi, da se nam pošljejo knjige brezplačno. Radi komoditete bravcev naj bodo dela že razrezana. Umevno je, da jih bo uporaba, kateri bodo tekom kongresa izpostavljena, zelo obrabila in poškodovala; zato se ne moremo obvezati, da poravnamo storjeno škodo. Po sedanjih tarifnih bi bil transport nazaj sploh silno težko breme. Knjige bi torej ostale lastnina organizacijskega odbora, ki bo odločeval o njih v zmislu kongresa s tem, da nadaljuje propagando, ki je smoter te čitalnice. Podroben katalog, ki bo na razpologo kongresistom, bo tvoril važen element čitalničnega uspeha ter mora biti zato sestavljen čimprej. Prosimo torej, da pričnete s pošiljatkami že zdaj. Del, ki jih prejmemo po 1. junija 1922, ne bomo mogli objaviti v katalogu.

Tako druga okrožnica organizacijskega odbora. Naša založništva se bodo po možnosti gotovo odzvala gorenjemu vabilu. Saj bi bilo menda prvič, da bi prišla tudi slovenska knjiga v mednarodno družbo. Mnogo nimamo, toda ono, kar imamo, lahko pokažemo. Morda prevzame organizacijo te zadeve v roko kako ljubljansko založništvo. Ne bilo bi častno, če bi se Jugoslovani odlikovali s svojo odsotnostjo. Sami moramo storiti vse potrebno, da nas v tujini spoznajo. Prilika je dana, ne zamudimo je.

Vsa pojasnila glede čitalnice in razstave daje: M. Pierre Bovet, Taconnerie 5, Genève. Pošiljatve knjig je odpremiti na isti naslov in jih označiti z znakom: C. I. E. M.

Drobne pedagoške novice. Heinrich Scharrelmann, eden vodilnih nemških pedagogov, je lansko leto praznoval petdesetletnico. Bil je med prvimi nemškimi učitelji, ki so zahtevali za šolo svobodo mišljenja, »prosto pot zmožnim«; nastopili so tudi proti vplivu militarizma v šoli. V skrajno reakcionarni predvojni Nemčiji so se izpostavili s tem preganjanju in mnogo jih je moralo zapustiti službo,

med njimi tudi Scharrelmann. Leta 1919. je zopet nastopil službo. Heinrich Scharrelmann je kot pedagoški pisatelj izredno plodovit; njegove spise odlikuje plemeniti, topli ton; iz njih veje poznavanje mladine in ljubezen do nje. Napisal je: *Herzhafter Unterricht, Der Weg zur Kraft, Erlebte Paedagogik, Das Malen und Zeichnen zur Belebung des Elementarunterrichts und der häuslichen Beschäftigung der Kinder, Produktive Geometrie, Die Technik des Schilderns und Erzählens Aus meiner Werkstatt, Im Rahmen des Alltags, Goldene Heimat, Heute und vor Zeiten*, (izšla so v zal. Westermann, Braunschweig). Ustanovil je leta 1912. tudi reformno pedagoško revijo »Roland-Monatschrift für freihetliche Erziehung im Haus und Schule«.

Zveza odločnih šolskih reformerjev Groß-Berlina je poslala ministrstvu za znanost, umetnost in ljudsko izobrazbo prošnjo, da se dovoli pri vsakem disciplinarnem postopanju dijaku zaupnika, ki ga zastopa. Prošnjo utemeljuje sledeče: Odrastlim otrozencem je dovoljen zagovornik; otroku je potreben tembolj, ker je v takih slučajih preplašen. Zaupnik bi bil ob enem nekaj spovednik krivčev in bi lahko nanj vpilval blažilno.

Šola v Fairkope, Alabama N. S. A. Učiteljica Mrs. Johnson je po dolgoletnih študijah otroške duše ustanovila šolo po lastnih principih. Začetek je bil zelo skromen, danes šteje šola krog 250 učencev vseh kategorij do univerze. Štiri amerikanske univerze sprejemajo njene gojence celo brez običajnih sprejemnih izpitov. Šoli je priključen tudi seminar za učiteljice. O ustroju šole poslušajmo sodbo vodilnega pedagoga Združenih držav, John Dewey-a iz kolumbijske univerze: »Po mojem mnenju je dokazala šola, da je mogoče živeti otroku v šoli isto neprisiljeno življenje kakor doma; da se v šoli lahko razvijajo telesno, duševno in nravstveno brez umetnih sredstev, kakor sila, nagrade, izpiti; da se lahko usposobijo za samostojno nadaljnjo izobrazbo. To vse je temu čudoviteje, če upoštevamo, kakšne težkoče je morala obvladati Mrs. Johnson in s kako skromnimi sredstvi je vse to dosegla. Tu ne najdete nobenih metodičnih trikov, nobene šablone, pravzaprav nobene metode v običajnem smislu. Učenci so razdeljeni v naračne skupine, v katerih spoznavajo učiteljice vrline in slabosti posameznih in jih temu primerno — ne uče, temveč vodijo. Fairkope napravlja glede na harmonični ustroj in razvoj globlji vtis kot pa šole s fiksnim zunanjim aparatom in z učitelji, ki tuhtajo vedno nove metode.«

Hebrejska realka v Haifi (Palestina). Nastala je l. 1913 kot priprava za tehnikum. Toda ojačeno gibanje Judov za vrnitev v domovino ji je dalo novo smer; za smotrano kolonizacijo treba pionirja vseh vrst: uradnikov, obrtnikov, tehnikov i. dr., ki so vzrastli iz razmer in so sposobni za svojo nalogo. Tako je nastala iz realke splošna šola, zgrajena na delovnem principu, ki enako upošteva fizično in duševno delo pri učencu ter omogoča pozno izbiro poklica. Šoli je priložena delavnica z izučeni obrtniki; inventar z učilj vred izgotavljajo po možnosti učenci. Za deklice — vpeljana je koe-dukcija — obstojajo delavnice za ženske obrti, pred vsem pa za gospodinjstvo. V višjih razredih obstojajo za specialna nagnjenja posebni tečaji.

Filozofski slovar.

(Dalje.)

(Sestavlja dr. Franc Derganc.)

21. **Istina** (lat. *realitas*, gršč. *to hyparchein*, nem. *Wirklichkeit*) je tisti del predmeta ali stvari, ki realno biva v objektivnem svetu prirode, različen od drugega dela, obstoječega iz primesi idealnega sveta zavesti (duha). Vsak predmet zajema torej svoje sestavine iz dveh različnih svetov, pri nastojih vsakega predmeta sodelujeta dva različna činitelja, zunanji (objektivni) in notranji (subjektivni) činitelji.

Tega temeljnega nočičnega dejstva, dvojnega izvora predmetov, se je človeštvo instinktivno vedno zavedalo, samo razlaga danega dejstva se je menjala po nazorih vladajoče filozofije ali religije.

V pretirano skrajnost je zablodila stara indijska filozofija v slutnji subjektivnega dela predmetov. Množino nastajajočih, rastočih in propadajočih, torej dozdevno minljivih predmetov prirode je proglasila za čutno prevaro, za nekako mavrično slepilo, za nekako pestro fano morgano, odsevajočo iz pajčolana zakrite boginje Maje, za katerim se skriva istina večne, neizpremenljive substance (brama). Isti dualizem istine (vekotrajne substance) in minljivega videza je učila tudi grška filozofija. V novejšem času je posebno ostro označil ta bitni dualizem nem. filozof Kant, razdelivši stvari na izkustveni, zaznavni in nespoznatni del stvari ob sebi (*Ding an sich*). Tudi Kant je našel istino v nespoznatni obsebnosti predmetov.

Moderna psihologija in fizika nam podajata precej eksaktno analizo bitnega dualizma: svetloba, barva ob sebi je samo valovanje etra, zvok ob sebi je valovanje zraka, enako se razlikuje čut toplega, di-

šečega, okusnega od objektivne istine. Svetloba, barva, zvok, toplota itd. so le subjektivni čuti, ki jih človek vnaša iz sebe in z njimi takorekoč obdaja predmete ob sebi.

Kakšna je torej istina, kakšen je svet ob sebi? Približno si ga moremo predstavljati na privaščen, odmišljajoč način gluhlega slepca in sklepajoč iz medsebojnih učinkov neživih predmetov: nekaj kaotičnega se neprestano giblje, spaja in razkraja v neskončni temi.

Človeški duh se utrne kakor medla iskrica v sredi zagometne, temne istine, le polagoma prigoreva iskrica v jasnejši, tesen krog razsvetljujoč plamenček, ob smrti zopet ugasne. Kakor leti kresnica v temni noči preko cvetočega travnička, tako se giblje spoznavajoči duh v svetu istine. Duh spoznava v svetlobi zavesti istino s tem, da se ji polagoma, stopnjema prilagaja in približuje, da postaja v nekem oziru vedno popolnejša, živa slika istinitega originala.

V kulturnem, spoznavnem delu se duh približuje istini, harmonizira in podobnost mej duhom in istino narašča in se izpopolnjuje, vsakokratno stopnjo dosežene skladnosti, podobnosti slike izraža pojem resnice. Istina torej ni istovita resnici, istina je le zadnji smoter, h kateremu stremi človeški duh v obliki resnice. Istina je velika neznanka, ki jo le deloma razsvetljuje žarek resnice. Vidi se, kakor da bi bila človeška resnica le delna, do vedno večje popolnosti rastoča slika istine. Prim. odst.: 7. substanca, 9. bivanje.

22. **Znanost** (lat. *scientia*, gr. *episteme*, nem. *Wissenschaft*) kot činovnost je metodično izsledovanje (raziskavanje) istinosti danih predmetov (dejstev) ali istinitih odnosov z namenom resničnega spoznanja, torej čimvečje harmonije mišljenja z istino; znanost kot vsebina zavesti (spomina) je vsota ekonomično in metodično urejenih znanstvenih izsledkov. V obeh primerih večje znanosti sledeči trije pogoji: 1. istinitost predmeta (dejstva) ali odnosa; 2. metodično izsledovanje ali urejanje; 3. spoznanje v zmislu resnice.

Vseobsežna znanost rase takorekoč posredno sama iz sebe v nadstropjih, samo skupni, neomajni temelj je sezidan iz rezanega kamnja neposrednih spoznav in dejstev prirode, a nadstropja se dvigajo, zračno zgrajena iz lahkega gradiva posrednih spoznav in trditve. Gradivo znanstvene stavbe je torej dvojno: 1. neposredno, induktivno najdena dejstva; 2. posredne, deduktivno iz neposrednih dejstev izvirajoče trditve. Tako je dvojno tudi naše spoznavanje: 1. neposredno, nazorno ali empirično, induktivno; 2. posredno, logič-

no ali deduktivno, sloneče na empiričnih evidencah.

V prvotnem, neposrednem spoznavanju motri in opazuje duh nekako pasivno, nekako mehanično sprejema iz rok prirode vtiske, zapuščajoče v spominu trajne sledi (engrame). Stoprav v drugotnem, posrednem spoznavanju nastopa samozavestni duh aktivno in izvaja silogistično, diskurzivno s pomočjo mislečega razuma na osnovi neposredno sprejetih evidenc veliko večino posrednih resnic, le manjšino pridobiva razum tudi neposredno v obliki takozvane intuicije.

Vsako znanstveno dejanje obstaja iz dveh delov, iz hevrstike in sistematike, vsak del obsega zopet po dve nalogi.

Hevrstika ima bodisi v neposrednem, bodisi v posrednem izsledovanju opraviti sledeči dve nalogi: z metodičnim opazovanjem samo zaznava in spoznava, dojema in sprejema istinita dejstva. Po ugotovitvi dejstva jo čaka izvršitev druge naloge: metodično sprejeto vsebino zavesti ima metodično objaviti in izraziti, da si vstvari trdno podlago za nadaljna izsledovanja in da obenem predloži svoje najdbe verifikaciji drugih znanstvenih opazovalcev; metodično dojeta dejstva in njih odnose ima utrditi s točnimi, besednimi izrazi in za metodično urejene skupine postaviti enako točno opredeljene pojme (pojmoslovje). Prvo nalogo izvrši hevrstika z dejstvoslovjem, a drugo v neprestani konfrontaciji dejstev in izrazov z izrazoslovjem. V drugi nalogi hevrstika eksaktno opisuje dejstva in njih odnose ter jih iz ekonomičnih ozirov, da prihrani drugim in sebi obširno, zamudno in utrudljivo ponavljanje, označi s točnimi besednimi simboli, ki onemogočujejo pozneje vsako dvoumno zamenjavo, vsako ekvokacijo in tautologijo. Premišljeno se odreka izrazoslovje literarno-estetični ambiciji, za katero stremi v razkošju pestrih in slikovitih tautologij uživajoča poljudna in didaktična znanost. Znanstveno izrazoslovje se tako približuje eksaktni matematični, čeprav suhoparni obliki. Z dejstvoslovjem in izrazoslovjem je končala hevrstika svoje delo.

Iz dejstva, da znanost ni individualna, ampak socialna, sotrudna, singenetična funkcija, ki jo izvršuje celokupnost enakopravnih strokovnjakov vseh časov in narodov, sledi nujnost in dolžnost drugega dela, sistematike istotako z dvojno nalogo. Znanstvenik mora svoje v prvem delu dejanja najdene misli in pojme primeriti trditvam in pojmom tradicije, torej celemu sistemu, ustvarjenemu v sotrudnosti časov in strokovnjakov. Primerjanje odpira

nove vidike in izsledovalne možnosti, kritično prerešeta in pojasnjuje izvor, nastoj, sodelujoče pogoje, sredstva in metode spoznav in pojmov, mero njih harmonije z istino, njih pravi pomen in daleko-sežnost, opozarja na zmotne fikcije in namigava smer, v kateri bi utegnili ležati resnica. Iz tega vsestranskega kritičnega primerjanja in interpretacije se izlušči stoprav originalno in pravo jedro znanstvenega dejanja. Tako zasluži prva naloga sistematike po pravici ime spoznavne kritike.

V spoznavni kritiki očiščeno in preizkušeno dejstvo prevzame druga roka sistematike, takozvana strokovna klasifikacija ali taksacija z novim in zadnjim izsledovanjem: 1. na katero mesto strokovnega sistema sodi, kako vrednost in pomen za celi sistem ima novo dejstvo, ali ga pogloblja, dopolnjuje ali popravlja; 2. ali pa zahteva popolno preorientacijo celega sistema? Taksacija pomeni, da nobeno dejstvo nima samo ene takse (cene), ampak da z vsakim posebnim (logičnim, estetičnim, etičnim) odnosom dobi drugo vrednost.

Težišče in bistvo znanosti nam predstavlja prvi pogoj, predmetna ali odnosna istinitost, ki jo moramo prav posebno poudariti, ker se trudijo preživeti, zastarele organizacije moči, sloneče na zmotnih in lažljivih predstavah, obdržati v absolutni oblasti neizobražene ljudske mase s tem, da prekrivajo trohlo in gnilo jedro sistema z impozantno, gubovito haljo znanstvenosti (znanstvene metodike). Znanost je postala prva kulturna velesila in splošni kulturni napredek vsakdanjega življenja je preoričal o tem tudi že široko maso, beseda znanost vpliva tudi že na ljudstvo kot najjačja sugestija. Ljudstvu je dovolj, da izpregovoriš skrivnostno besedo znanost ali da ogrneš svojo trditev s sugestivnim plaščem znanstvene metode, da ostrmi in ti navdušeno pritrdi. To psihološko slabost učene in neučene mase so demagogi že davno iztaknili in premišljeno jo pitajo s ponarejeno znanostjo, z dijalektično prevaro, stoječo v kontradiktornem prečoslovju s pravo znanostjo. Znanstvenost je le slepilo in ne daje nobenemu sistemu brez istinite predmetnosti pravice do naslova znanosti.

Uspeh dialektične prevare podpira nepopolnost naše terminologije, ker se še do danes filozofi niso sporazumeli v razlikovanju vednosti (vede) in znanosti. Vedeti se pravi; nekaj trdno in jasno imeti v zavesti, v spominu brez ozira na vrednost (resnica ali znata) in brez ozira na trojni izvor vse naše vednosti: 1. lastno izkustvo; 2. lastno sklepanje na podlagi

istinitih evidenc; 3. mehanično prevzeto poročilo (vera). Znanost je samo metodično urejeni, iz lastnega ali tujega znanstvenega izsledovanja izviraajoči del naše vednosti (Wissen). Terminološki nedoslednosti se pridružuje splošno razširjena metodična napaka, da se zamenjava sredstvo, orodje, metoda s smotrom, kar ogorčeno doživljamo, vsak dan v politiki, kjer se obnašajo stranke, sredstva političnega razvoja, kakor najvišji in zadnji smotri države.

Svarilen znak vsake neplodne in hiraljoče dobe je prazna metodika, takozvana čista znanstvenost, ki odvrta pozornost od predmeta in jo sugestivno utrjuje z blestečo dijalektiko metode. Kadar znanstveniku resnice, dejstev in pojmov, oziroma, kadar zahtevajo vitalni interesi močne organizacije ohranitev spoznane zmote, vselej se vrže znanost v slepečo polipragmatizirano metodiko, vselej izgine znanstvenik v temnih oblakih praznega, besednega ropotanja. O tem nam izpričuje doba grške zofistike, deloma srednjeveške sholastike in moderne znanstvenosti, moderne filozofije, ki se niti ne zaveda zmotne, avtosugestivne razvidnosti, in topa, brezčutna za dejstva, nesposobna za znanstveno izsledovanje dejstev, proglašajo svoje izmišljene, nedokazne, deloma naravnost fantastične trditve za objektivna dejstva, objektivne evidence ter zida iz tega cenelega, kar iz rokava se sipajočega gradiva prav učeno in metodično palače novih sistemov.

Naša definicija proglašajo istinitost dejstva za predpogoj vsake znanosti, zato nikakor ne more priznati značaja znanosti teozofiji, kabali, magiji, alkimiji, astrologiji (mistični psihologiji, fiziki, kemiji, astronomiji), ker nimajo za predmet svojega, čeprav učenega in debele knjige obsegajočega metodičnega izsledovanja istinitih dejstev, ampak samo izrodke vraževerne fantazije. Iz istih razlogov moramo tudi paganski teologiji odpovedati značaj znanosti, na pr. sv. knjigam perzijske Aveste (doslej Cendaveste). Vse to pripada vednosti dijalektične prevare in nima za resno znanostjo poštenega posla.

23. **Ignorantizem** (metodična nevednost, lat. *ignoro* — ne vem) je tista iz-

hodna metoda znanstveno-filozofskega izsledovanja (iskanja resnice), ki se postavlja na izključno stališče istinitih dejstev (empiričnih evidenc) in njih istinitih odnosov ter metodično izključuje (ignorira) vsako prejšnjo razlago in postavljen pojem, kakor bi morali pričeti ab ovo, kakor da nismo doslej o predmetu še ničesar slišali ali čitali. Primerno se nazivlje tudi z drugim imenom faktizem (lat. *factum*, nem. *Tatsache*).

V stvarnem oziru motri in opazuje torej vseskozi empirični ignorantizem samo objektivno dana in preizkušena, neizmišljena dejstva in njih odnose, uvažujoč podobne ugotovitve drugih znanstvenih opazovalcev; v formalnem oziru vporablja pri metodičnem prodiranju do istine in pri formulaciji dosežene resnice vsa moderna znanstvena sredstva (metodično opisovanje, slikanje, primeroslovje, genetično historijo, matematiko, eksperiment).

Ignorantizmu nasprotuje znanstveni ali filozofski dogmatizem, izhajajoč od nedokazanih ali nedokazanih trditvev (dogem).

Metodo ignorantizma je prvi uvedel grški filozof Sokrat v boju proti skepticizmu zofistov, ki so z logično magijo dijalektike, z umetnostjo logičnega varanja — s podobno magijo slepijo neizobraženo občinstvo sejmarjski žonglerji in prestidigitaterji — pretvarjali dejstva. Sokrat je začetkom vsakega filozofskega dela ali spora izjavil, da nič ne ve, tako je poslušalce prisilil, da so z njim izsledovali predmet ab ovo in zasledili zofistično past. Ista metoda je služila francoskemu filozofu Descartesu v obliki metodičnega dvoma, po isti metodi deluje moderna brezpodstavna, na nobeno apriorno dogmo vezana znanost, ki se v svoji neomejeni in ponosni svobodi klanja samo sili istinitih dejstev, podprtih z dokazi, pristopnimi vsakomur ob vsakem času.

Dopolnilo metodičnega ignorantizma nahajamo v spoznanju noturizma, da ni nobena znanost dogmatično in individualno dovršeno delo, ampak le dana naloga, le sotrudno nastojna in rastoča količina.

(Dalje prih.)

Kranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadržnik. Obrestna mera je 4%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 2:50 Din v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principijelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/2 17. do 1/2 18. ure.

Cenjenemu učitelstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge založbe, pošilne in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in pošilnine prosto. - Vsako leto izide „Ročni zapisnik“ z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omej. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

RESTAURACE V HOTELU TISKARNA V LUBLAVI

První restaurace v Lublavi, která byla založena v roce 1880. V současnosti je to jedna z nejlepších restaurací v městě. Nabízí širokou škálu jídel a nápojů, včetně tradičních českých jídel. Restaurace je umístěna v krásné historické budově, která je nyní součástí hotelu Tiskarna.

Restaurace je otevřena každý den od 11:00 do 23:00. Vstupné je 10 Kč. Pro rezervaci a další informace kontaktujte telefonicky na číslo 222 222 222.

Restaurace je umístěna v krásné historické budově, která je nyní součástí hotelu Tiskarna. Nabízí širokou škálu jídel a nápojů, včetně tradičních českých jídel. Restaurace je otevřena každý den od 11:00 do 23:00. Vstupné je 10 Kč. Pro rezervaci a další informace kontaktujte telefonicky na číslo 222 222 222.

RESTAURACE TISKARNA V LUBLAVI

První restaurace v Lublavi, která byla založena v roce 1880.

